

I МАЙЧИНЪ СЪВѢТЪ.

Доста ходи сине,
 Нощемъ по сѣдѣнки,
 Доста губи врѣме
 По хора, бѣлѣнки —
 Вижъ пролѣтъта пукна
 Въскипя земята :
 Плугове, мотики —
 Цѣпѣжтъ вечъ полята.
 Ставай и ти, сине,
 На трудъ се залавай,
 Че той е богатство
 Помни, забравай.
 Прѣбори нивята,
 Засѣй си просото,
 Прѣкопай лозята,
 На чакай сѣното.

И то ще порастѣне —
 Скочи, покоси го, —
 Жито ще оздрѣе,
 Иди — пожени го.
 А слѣдъ него — лозе,
 Дърва, лѣнѣ, конопи,
 Най подиръ мисири
 Привържи на снопи.
 Посѣй угаритѣ —
 Нашата надѣжда,
 На ела да диришъ
 Булка черновѣжда . . .
 Всичко трѣбѣва, сине,
 Извади волове,
 Стѣгай ги, готви ги
 За трудове нови.

II ПРѢДЪ ВОЛОВИТЪ.

Гледамъ ви воловци
 Радвамъ ви се ази
 И Богу се моля
 Дълго да ви снази
 Дълго, по-за много,
 Другаръ да ви бѣдѣ,
 Доръи менъ сполѣти
 Лютата присѣда
 Ахъ тазъ зла присѣда —
 Урися страшна
 Много вечъ ступани
 Скри въ мѣхната прашна

Много вечъ хумоти
 Дигна на тавапа ;
 Много вечъ клѣтници
 Стожтъ безъ прѣхрана . .
 Иди тя, воловци,
 Иди и къмъ назии,
 Кой-ли ще излѣзе
 За да ни запази
 Кой ли ? — Ахъ клѣтия . . .
 Тупкатъ ми гърдитѣ,
 По скорично Боже
 Склопи ми очитѣ . . .

Церковски.

ЗЕМЛЕДѢЛЧЕСКО ОБРАЗОВАНИЕ.

Въ программата на първия български земеделѣчески конгресъ, който неотдавна бѣше свиканъ въ гр. Плевенъ, за честъ на инициаторитѣ, между многото въпроси, които тъкмѣха да се разискватъ въ конгреса за повдиганieto на земеделѣлието и въобще за подобренieto мизерното положение на земеделѣческото население въ България, стоеше и въпроса: *„Какво е и какво трѣбва да бѣде земеделѣческото учение у насъ“*, разбира се, за да може да отговаря на земеделѣческитѣ ни нужди. За жалость по тоя въпросъ, както и по всичкитѣ други въ программата, не се направи почти нищо, а само съ свикването на конгреса явно дойде да се потвърди жалката истинна, че при настоящето брожение на духоветѣ и страститѣ всѣко благоразумие и хладнокрѣвие липсва и най-благороднитѣ идеи пропадатъ и се разбиватъ. Всѣки вѣрвамъ отъ резултата на конгреса да се е разочаровалъ и да е дошелъ до заключението, че при настоящето положение на работитѣ у насъ не може нито дума да става за нѣкакво съсловно движение, което да има благородната цѣль да тури основа на какво и да е мѣроприятие, което да ратува съ сдружени сили за общото благо не само на съсловието, но и за повдиганieto на нѣкой поминѣченъ отраслъ. При все това само поставянieto на въпроса е добъръ признакъ, но трѣбва всѣкиго да радва, гдѣто взе да се чувствува и отъ самото земеделѣческо население нуждата отъ земеделѣческо образование, на което трѣбва да се обърне сериозно внимание още въ основаното училище, което всѣки български бѣджинъ гражданинъ и селянинъ е длъженъ да върши.

Доказано е, че между всичкитѣ прѣдмети на политическата икономия първо мѣсто завзема грижата за благосъстоянието на населението въ една държава или страна. Отъ тая грижа зависи въобще цѣлото население, всѣко едно стопанство, всѣкой занаятъ и индустрия, а и самото богатство на държавата. Безъ

тая грижа населението, самата държава, и всѣко стопанство щѣха да бждатъ источники на глада, а самото богатство — горчива бѣднотия. Най-потрѣбното за прѣхраната на чловѣка, главно материала за нашия ежедневенъ хлѣбъ, искаква въ цѣль свѣтъ земледѣлецътъ той доставя на занаятчиитѣ, на търговцитѣ и на фабрикантитѣ суровия материалъ. Въ цѣлия свѣтъ земледѣлието, тоя Божи земенъ даръ, е основата на постоянното народно богатство. Щомъ въ една страна отпада земледѣлието, гинатъ занаятитѣ, индустрията и търговията. Прочее богатството, прѣуспѣванието на всѣка една земледѣлческа страна, всичко се осланя единствено на земледѣлието, всичко се крѣпи и тѣжи върху плещитѣ на земледѣльца — селянинъ.

Какво възвишено, благородно и важно прѣдназначение има и нашиятъ селянинъ!

За да може да се даде по широкъ отгласъ на нуждата за земледѣлческо образование и да се подеме отъ всички, които радѣятъ за повдиганieto на земледѣлието, на което досега, а и за въ бждѣще единствено ще да се основава благодѣйствието на българското население и напрѣдка на нашето окаянно отечество, съ слѣднитѣ редовце ще се опитамъ да искажа своето скромно мнѣние въ общи чѣрти, като какви трѣбва да бждатъ читанкитѣ въ основнитѣ училища, за да може още отъ тамъ да се започва земледѣлческото образование, като сжщеврѣменно се има прѣдъ видъ, че въ тѣхъ четивата ни най-малко нѣма да бждатъ въ уцѣрбъ на четивата по общообразователнитѣ прѣдмети. Всѣки вѣрвамъ да съзнава, че всѣко едно врѣме носи своя особенъ характеръ, — своитѣ особни нужди, а слѣдователно споредъ тѣхъ трѣбва да се съобразява и чловѣчеството, другояче то е обрѣчено на загинване. Климатическитѣ условия и самото положение на нашето отечество изискватъ да се обърне всичкото внимание на земледѣлието и на неговитѣ отрасли, защото то е единственното, което движи и ще да движи за въ бждѣще животниятъ ни организъмъ. За да може българското възрастающе поколение, като рожба на земледѣлческа страна, да се подготви за барбата за сжществуването,

трѣбва още отъ първитѣ свои години да получава съотвѣтствующето нужно за врѣмето образование. Земледѣлецътъ-селянинъ, за своето земледѣлческо звание и работа, трѣбва да се въспитава въ бащината си кѣща, въ основното училище и въ специалнитѣ земледѣлчески училища. Съ една дума всичко, което извършва и прѣдприема по образуването и въспитанието на бѣдѣщия български гражданинъ прѣзъ младенческата му възраст, трѣбва да бѣде устрѣмено въ подготовянieto му да може по единъ най-спекулативенъ износенъ начинъ да обработва земята и щедро да се ползува отъ нейнитѣ богатства.

Единъ отъ главнитѣ двигатели въ това отношение, всѣки ще съзнае, сѣ четивата въ читанкитѣ за основнитѣ училища. Тамъ прѣдстои задачата още отначало да запознаятъ всѣки бѣдѣщъ гражданинъ и селянинъ съ земледѣлието, което ще да му служи за поминѣкъ, посредствомъ който ще искарева ежедневиия си хлѣбъ и то толкова по-леко, колкото по-добъръ е той подготвенъ и надлѣжно образованъ. Четивата въ читанкитѣ за основнитѣ училища трѣбва да бѣдатъ съ съдържание по-приготовителнитѣ за земледѣлието науки, главно естественитѣ, защото тѣ сѣ, може да се каже, ключътъ на земледѣлието, тѣхъ всѣки земледѣлецъ трѣбва да знае добъръ, понеже отъ тѣхъ той има най-голяма нужда за умното и ползовито стопанисване на земята. Въ основното училище, посредствомъ четивата, младото поколение трѣбва отъ близо да се запознае съ природата, която го окръжава да се наклони и прилѣпи къмъ нея, да я обикне и да стане плътъ душа съ нея, съ която то нераздѣлно до смъртъ ще да сподѣля своето щастие и нещастие, ще да прѣкарва приятнитѣ и горчиви минути на тоя кратѣкъ земенъ животъ. Тамъ то трѣбва нагледно да се запознае съ земледѣлието, като съ четивата въ читанкитѣ кратко и ясно му се распирава и обясни всичко, което се отнася до него и се запознае съ земледѣлческитѣ растения, съ различнитѣ почви и съ орджията, които се употребяватъ за разработването на земята, съ значението и важността на тора и торенето, съ овощарството и съ неговитѣ неприатели, съ добитѣка

и отглежданието му, съ природнитѣ ежедневни явления и пр. Прочее, четивата въ читанкитѣ трѣбва да бждатъ така нагодени, шото да внушатъ и втѣлпять въ паметта на младежитѣ краткъ и ясенъ прѣгледъ за всичко по земледѣлието, което успѣшно да дѣйствува за неговото прѣуспѣвание.

Прочее, за да може да се направи крачка напредъ по отношение земледѣлческото образование още въ основното училище, неизбѣжно нужно е да се изработятъ такива читанки, въ които досегашнитѣ безсѣдържателни, ужъ, нравопоучителни четива напълно да бждатъ замѣнени съ четива по естествовѣдѣнието и въ които тѣсно да бжде схванато моралното и реалното възпитание на дѣтето. Изработването на тия читанки да бжде възложено или на особна комисия, която да се съставя отъ заинтересувани за прѣуспѣването на дѣлото лица, или пъкъ да се объяви конкурсъ отъ Министерството на Народното Просвѣщение, или отъ централното земледѣлческо дружество, ако подобно вече се е установило, съ една богатичка прѣмия на тогава, който въ смисълъ на горѣизложеното, изработи най-добритѣ читанки за основното задължително учение. Съставителитѣ и писачитѣ на тия читанки трѣбва добръ да бждатъ запознати, както съ естественитѣ и земледѣлчески науки, така сжщо и съ съврѣменнитѣ педагогически изисквания, за да могатъ да се избѣгнатъ непростимитѣ погрѣшки, които тѣй много изобилствуватъ въ сегашнитѣ читанки. Напр. въ извѣстни читанки четеме въ четивото „*Бухъль*“, че тя е птица, която „*принася юлѣма полза човѣку*“, а въ зоологията на А. Кулевъ виждаме, че била „*изобщо вредна птица*“; че слонътъ ималъ „*ширки и дълги уши, подъ които може се скри цѣль човѣкъ*“, което е извънредно прѣувѣличено и мн. др. Съ съставянieto на тия читанки, главно съ четивата, които би били прѣдопрѣдѣлени да изпълнятъ земледѣлческата частъ, най-добръ би било да се всестранно обмислюватъ, да не се пишатъ на бързо и като по заповѣдъ, даже най-умѣстно би било прѣдварително да се отпечатваха въ нѣкое земледѣлческо списание, за да може да се произнесе по тѣхъ

справедливата и безпристрастна критика *). По тоя начинъ приятелитѣ и привърженицитѣ на земледѣлческото образување нѣма да закѣснѣятъ съ своитѣ съвѣсти, а може би даже и съ своитѣ прѣдложения и образци ще да укажатъ, като какви трѣбва да бждатъ четивата по земледѣлието въ читанкитѣ прѣдопрѣдѣлени за основнитѣ училища.

Така съставени читанкитѣ за основнитѣ училища и повѣрени на учители просвѣтени и съвѣстни, които нѣма да пропуснатъ да недопѣлнатъ и обясняватъ специалнитѣ четива, ще може на всѣко мѣсто, споредъ мѣстнитѣ условия, да се съсредоточи особно внимание главно на оня клонъ на земледѣлието, който има най-голяма важностъ за мѣстото. Ще трѣбва да се расправи напр. за земледѣлието много по-напространно въ чисто земледѣлческитѣ мѣста, за зеленарството въ търновско, за овощарството въ Костендилско, за копринарството въ Врачанско и по този начинъ ще може за извѣстни земледѣлчески отрасли да се подготвятъ младежитѣ още отъ основното училище.

Дано на това скромно мнѣние се обърнеше надлѣжното внимание отъ кждѣто трѣбва и се осъществи та да помогне що-годѣ за пруспѣването и повдигането на западналото наше земледѣлие!

1.

Застрахованието на домашнитѣ животни.

Отъ нѣкое врѣме въ нашата земледѣлческа преса почна да се пише за застрахованието на домашнитѣ животни, — въ списанието „Орало“ Г-нъ Бъчеваровъ описа на обширно, какъ се застрахуватъ говедата въ Швейцария отъ извѣстни дружества, срѣщу какви прѣ-

*) Ние на драго сърдце ще печатаме всички проектъ—четива съ съдържание по естествовѣдѣнието и земледѣлието, които би ни се испратили.

(Редакцията).

мии, какъ субсидиратъ кантонитѣ тия дружества, какъ се исплащатъ загубитѣ и пр., въ списанието „Садово“ Г-нъ Бойкиновъ излага организацията на селскитѣ взаимнозастрахователни дружества на добитъка въ Елзасъ-Лотарингия, помѣстя и единъ проектъ за уставъ на такива застрахователни дружества, които би се организирали у насъ; отъ всичко това ще да се заключи, че е врѣме сериозно да се подѣме тоя въпросъ и че у насъ трѣбва да се работи за дружественното взаимнозастраховане на добитъка.

Застраванieto на добитъка у насъ е въпросъ отъ капитална важность; той изисква сериозно изучаване особено у насъ, дѣто за пръвъ пѣтъ ще се увежда.

Ний знаемъ че дѣсната рѣка на нашия земледѣлецъ е работния му добитѣкъ, безъ него той не може да се хрѣдне, не може нищо да върши, той е съ свързани рѣцѣ, — безъ работенъ добитѣкъ нѣма земледѣлие, нѣма движение, па става въпросъ и за живѣние. Но този работенъ добитѣкъ, толкова необходимъ, е изложенъ на хиляди — хиляди случайности и поврѣди, а заедно съ него и неговия стопанинъ; днесъ той е здравъ и читафъ, утрѣ се разболѣе отъ нѣкоя случайна или заразителна болѣсть, или падне и си счупи крака, или вълкъ го изеде, или отъ грѣмъ умре и ступанина остава безъ впрѣгатенъ добитѣкъ. За този, който има повече добитѣкъ и срѣдства, много е лесно загубения, или поврѣдения добитѣкъ да замѣсти съ другъ, макаръ че съ това ни най-малко не се поправа загубата, но работата е, че у насъ болшенството отъ стопанетѣ сѣ такива, които май не много лесно могатъ да замѣстятъ загубения добитѣкъ. та тѣ сѣ именно, които най много страдатъ и най вече чувствуватъ загубата.

И като гледа човѣкъ, че днесъ съ твърдѣ малки разноски може да си осигури къщата покъщнината, сламата, житото отъ пожаръ, живота — отъ смъртъ, тѣлото — отъ разни случайни поврѣди, поѣвитѣ — отъ градъ и пр., пита се, защо да не направи същото и за работния си добитѣкъ (дребния добитѣкъ никѣдъ не се осигурява, а неработния у насъ едвамъ ли ще може нѣкога да се осигури)! Ако се застрахува една

купа сѣно, която коштува 25 — 30 л., защо да не се осигури противъ поврѣждане и смъртъ всичкия работенъ добитѣкъ, които много повече коштува и е толкова необходимъ?

За да може нашия земледѣлецъ да се запази, до извѣстна степенъ, отъ всѣка годишнитѣ загуби, на които той е изложенъ да прѣтърпява отъ умиранията на работния добитѣкъ, а сѣщо да може да се избави отъ задлъжняване въ случай на нещастия, необходимо е да бжде осигуренъ работния му добитѣкъ.

Отъ до сега писаното по тоя въпросъ изглежда, като да е по-удобно и по-износно по-отдѣлното дружественно взаимнозастраховане. Наистина частнитѣ взаимно застрахователни дружества въ Германия много прогресиратъ; нѣ въ Франция тѣ губятъ почва. У насъ отдѣлното, селско или дружественно, взаимнозастраховане на добитѣка едвамъ ли ще може да вирѣе и да принесе нѣкоя полза на населението. Прѣди всичко ний сме много незадружни, недовѣрчиви и доста подурителни къмъ тия здружавания. Отъ друга страна направенитѣ до сега опити за селскитѣ дружества съ спестовни и взаимноспомогателни касса, отъ голѣма полза въ другитѣ държави, дадоха отрицателни резултати у насъ и то защото въ управителнитѣ сѣвѣти на тия касси, както и за касиери се избираха се хора заинтересовани и користни, които злоупотрѣбиха съ довѣрието на своитѣ избиратели, пражосаха или злоупотрѣбиха и събранитѣ съ голѣмъ трудъ капитали и здружаванията за винѣги замръзнаха. Рѣдко се срѣщатъ у насъ честни и безкористни дѣятели, които съ присърце да работятъ само за доброто на населението и за спазването неговитѣ интереси, та и въ случай че у насъ се образуватъ отдѣлни взаимнозастрахователни дружества за работния добитѣкъ, ний ни най-малко не се сжмняваме, че тѣхнитѣ капитали, въ повечето случаи, ще станатъ играчка и плячка въ рѣцѣтъ на разнитѣ касиери и управителни сѣвѣти.

Отъ друга страна днесъ почти всички вѣщи хора по застраховката на добитѣка сж за *задължителното-официално* застраховане; т. е. държавата по законода-

теленъ редъ урежда застраховката на единъ или повече видове животни и то задължително за всичкитъ стопане въ държавата, които притѣжаватъ добитѣкъ, както това у насъ е наредено за градобитнината, и то само за извѣстни поврѣди и болѣсти или въобще за каквато и да било поврѣда и смъртъ като за всеѣки осигуренъ добитѣкъ се плаща извѣстна годишна прѣмия, обикновенно 1—2% отъ стойността на добитѣка.

Този начинъ на застрахуване домашния добитѣкъ ний намираме за най подходящъ у насъ и ако той се приеме, надѣваме се че ще принесе нужната полза на населението.

То е много хубаво да се говори и пише за застрахуването на нашия работенъ добитѣкъ, още по право е това нѣщо да се осмислѣе, но да видимъ при сегашнитъ условия това нѣщо възможно ли е у насъ.

За да се осигури единъ добитѣкъ, трѣбва да бжде прѣгледанъ отъ една коммисия отъ вѣнци хора, които да прѣгледатъ добитѣка да не е старъ, защото старитъ животни не се застрахуватъ, да не е боленъ, да не е сакатъ, да го оцѣни колко струва, да го бѣлѣжи и пр. Следъ истичанieto на една година подобна коммисия трѣбва да прѣгледа и прѣоцѣни на ново всичкия застрахованъ добитѣкъ, защото съ врѣмето добитѣка печели или губи отъ своята стойностъ.

Всекога щомъ се разболѣе нѣкое отъ застрахованитъ животни, стопанина му е длъженъ да повика Ветер. лѣкаръ да го цѣри, иначе ако той самъ го цѣри и добитѣка умре, губи правото на обезщетение.

Ако добитѣка умре, било отъ случайна поврѣда, било отъ нѣкоя болѣстъ, стопанина е длъженъ тутакси да повика Ветер. лѣкаръ, който да направи вскрытие; да види, отъ какво е умрѣлъ добитѣка, да състави актъ за смъртъта и да оцѣни загубитъ, които трѣбва да се заплатятъ.

При сегашната уредба на ветеринарната служба у насъ, на окръгъ по единъ или по два само Ветер. лѣкари, едва ли може да се прѣдприеме осигуряването на добитѣка, защото въ такъвъ случай Ветер. лѣкари трѣбва да тичатъ постоянно самѣ по усигорения

добитъкъ да го цѣрятъ. да го оцѣняватъ. да правятъ вскрытия и пр. и пр., безъ да могатъ да вършатъ друга нѣкоя работа, па вѣнъ отъ това тѣ никога на врѣме не ще могатъ да се притичатъ на помощъ на болнитѣ животни по причина на обширнитѣ имъ райони, а не цѣрения отъ ветер. лѣкаръ добитъкъ. ако умре, не се плаща; ето защо най-първо е необходимо да имаме добръ уредена ветеринарна служба съ достатъченъ персоналъ, че тогава вече да мислимъ за застрахование на добитъка.

У насъ има и друга една прѣчка противъ застрахованието, която е доста важна, — застрахователнитѣ прѣмии сж обикновено отъ 1 — 2% отъ стойността на добитъка; а ако единъ добитъкъ не струва 100 л., то той не се застрахова. У насъ голѣмата частъ отъ работния добитъкъ при сегашното си състояние едвамъ ли струва повече отъ 40 — 50 л.; ако рѣчемъ да приложимъ и у насъ сжщата начална граница за застрахование, тогава едвамъ ли $\frac{1}{10}$ отъ работния добитъкъ ще може да се застрахува; ако пъкъ намалимъ началната граница на 50 л., то тогава ще се застраховатъ животни, за които разноснитѣ на застрахователнитѣ комисии п оцѣняванието имъ и разноснитѣ за лѣкаря и лѣкарствата, въ случай на заболѣване, ще бждатъ по-голѣми отъ стойността на самия добитъкъ, а това е врѣда за общозастрахователното дѣло. Значи е важно да се подигне цѣната на нашия добитъкъ, а това ще се постигне само съ неговото рационално подобрене и още по-рационално отгледвание и въ това направление за сега трѣбва да се работи.

Отъ до тукъ изложеното читателя вижда, че застрахуванието на работния добитъкъ за сега у насъ почти е невъзможно; но отъ това не слѣдва, че е забранено или е грѣхота да се направи единъ опитъ; може напр., да се застрахова всичкиятъ работенъ добитъкъ само въ единъ окръгъ за единъ периодъ отъ 5 години и ако резултата е удовлетворителенъ, тогава да се разшири застраховката и въ цѣлото кѣяжнство. Може даже да се направи тѣй: въ единъ окръгъ отъ 4 околии въ двѣтѣ околии се направи задължително застрахува-

ние отъ държавата, а въ другитѣ двѣ се опита дружественното взаимнозастрахованіе (разбира се-незадължително) и които отъ тия двѣ системи се укаже попрактичка и по приложима у насъ, тя да се уведе.

Всичкото се състои въ доброто проучване на въпроса, въ избираніето на добра система, въ нейното добро прилаганіе, въ справѣдливото оцѣняване на добитѣка и на врѣменното плащаніе на загубитѣ.

Н.

Домашнитѣ птици!

Ако има нѣкои отъ домашнитѣ животни, които даже не се считатъ за стока, то безъ съмнение сж домашнитѣ птици; нѣкой домакинъ не се интересува да знае колко кокошки, гжски, мисирки, пловки и пр. има въ двора му, колко сж се изгубили или умрѣли, колко яйца снасятъ на день и пр.; това сж съвсѣмъ дребни работи, толкова дребни щото даже незаслужава човѣкъ да си губи врѣмето да пита домашнитѣ си, колко птици има въ двора. Па ѝ заслужавали да се пита, когато се знае, че едно яйце струва 5 пари, едно пиле 50 — 60 пари, една кокошка 2 — 3 гроша, съ такива ли дребни работи е останалъ стопанина да се занимава? Освѣнъ това у насъ е заведенъ—обичай го кажи, привичка станало го кажи съ птицитѣ да се занимаватъ женитѣ и дѣцата и тѣ надъ тѣхъ иматъ неограничено право; яйцата прибиратъ и продаватъ. птици ловятъ продаватъ, това е тѣхна работа; а съ полученитѣ пари отъ тая нищожна търговия си набавятъ, за себе и за дѣцата, чембери, нашивки, стинца сакъзъ малко захаръ или боя и всевъзможни други дребулии. Понѣкога яйцата отъ кокошкитѣ служатъ за усмиряване на лошитѣ дѣца, като ги замѣняватъ за халва или шикерчета; пилцитѣ и кокошкитѣ послужватъ за отерама прѣдъ нѣкой случаенъ гостъ, па ѝ за облажване на цѣлото семейство на нѣкой празниченъ день, но всичко това е отъ тако-

ва малко значение въ стопанския животъ, щото едвамъ ли нѣкой обръща на него внимание.

Е, добръ! Тия домашни птици съ своитѣ произведения-яйцата заслужаватъ по-друга участъ, заслужаватъ малко по-голѣмо внимание отъ всѣки стопанинъ; тѣзи наши думи ще се постареемъ да докажемъ съ цифрови дани.

Наистина една кокошка не струва повече отъ 2 — 3 гроша; тя дава на годината най малко 80 яйца, които, по 8 за грошъ, струватъ 2 лева, значи произведения на стойностъ 4 — 5 пжти повече отъ самата кокошка; желали бихме да ни се покаже нѣкое друго отъ домашнитѣ животни, за които се полагатъ много голѣми грижи въ сравнения съ тия за домашнитѣ птици, което да ни дава произведения на годината не 4 — 5 пжти по голѣми отъ своята стойностъ, а само равни на него. Птицитѣ, съ изключение на мисиркитѣ, неискатъ почти никаква храна прѣзъ цѣлото лѣто, а прѣзъ зимата се хранятъ съ отпадкитѣ отъ другитѣ животни, съ остатъци отъ хармана, които неслужатъ за храна на никое животно и безъ птицитѣ биха се изгубили; рѣдко сж тия стопане, които хранятъ зимѣ птицитѣ съ чиста храна отъ хамбаря.

Вънъ отъ това, че птицитѣ ни даватъ яйца, най-леката и най-питателната храна за здрави, за болни и за малкитѣ дѣца; даватъ ни най вкусно и най-леко смилателно месо; но още тѣ даватъ всѣка година единъ приходъ на стървата отъ 1 до 1 1/2 милионъ лева! Кой би помислилъ, че нищожнитѣ домашни птици и съ тѣхнитѣ яйца могатъ да служатъ за внасане въ страната на такава голѣма сума и то слѣдъ като удовлетворятъ вътрѣшнитѣ нужди? — Сигурно никой; по това е фактъ. Който се интересува, нека прѣгледа статистиката за износа на домашнитѣ прици и яйца отъ нѣколко години насамъ и той напълно ще се убѣди въ нашитѣ думи.

А прихода на страната отъ износа на всичкитѣ други домашни животни, наедно зети, които въ сравнение съ прицитѣ сж вѣлики, едвамъ съ 2—3 пжти надминава тоя отъ птицитѣ. Това всѣкому ще се види чудно, но то е фактъ.

Въ Руссия всѣка година се внасятъ съ милиони рубли за яйца и птици, които се продаватъ въ Германия, Франция и Англия; птицевѣдството въ Руссия отъ нѣколко години насамъ все повече и повече се развива и подобрява а неговата търговия се усилюва и принася голѣма полза на рускиятъ птицевѣдци.

У насъ при най голѣмата занемареностъ на тоя клонъ отъ селското стопанство ний видехме, каква полза принася на страната, врѣме е, струва ми се, да се обърне малко по голѣмо внимание на нашето птицевѣдство, както отъ стърна на самитѣ стопане, така сжщѣ и отъ стрѣна на държавата.

Яйцата отъ мѣстнитѣ кокошки сж дребни, макаръ много вкусни, та затова ниско се цѣнятъ на Европейскитѣ пазари, благодарение само на тѣхната ниска цѣна тѣ можтъ да конкуриратъ на извѣстни пазари. Нашитѣ птици даватъ много вкусно месо, даже по-вкусно отъ месото на всички европейски породи кокошки; по работата е, че сж много малки, едвамъ даватъ 1 — 1½ кр. месо, когато извѣстни породи даватъ до 5—7 кр. Тѣзи два недостатѣка можтъ много лесно и съвсѣмъ съ малко разноски да се поправятъ, на много мѣста у насъ опити за кръстосванието на мѣстнитѣ кокошки съ чужди сж направени и резултатитѣ сж удовлетворителни. Достатѣчно е да се отпуснатъ 4 — 5 хиляди лева за купуване на яйца отъ породи, които при кръстосване съ мѣстнитѣ кокошки сж дали най-добри резултати, каквито сж напр. Плимутъ, да се раздадатъ тия яйца даромъ на позаинтересовани птицевѣдци и въ всичкитѣ окръжи; даже да се обѣщаватъ награди на тия, които отгледатъ и разпространяятъ повече отъ тия кокошки, по тоя начинъ ще може да се подобрятъ нашитѣ кокошки и за яйца и за месо.

Съ свѣти, примѣри и увѣщания трѣбва да се заинтересуватъ всичкитѣ стопане, а това е всичкото население. да отгледва и отхранва по-добри птицитѣ, като му се разясняватъ ползитѣ, които тѣ му принасятъ. Казахъ-цѣлото население,—това е съвършено вѣрно! Има ли кжща, която да не притѣжава птици? Кой не се наслаждава отъ пѣнието на славѣя и на канорчетата?

Кой не обича да гледа гължбитѣ? Кой не се радва на гжскитѣ и пуйкитѣ? Кой не се чуди на пауновата хубостъ и петловата гордостъ? А всички безъ исключение обичаме да си вкусимъ птиче мѣсо и коконо яйце, та и затова именно трѣбва постепенно да заинтересуваме цѣлото население съ тѣхното по-добро отглеждане, отъ това и самото население и държавата ще иматъ полза.

Отъ друга страна износната търговия съ птици и яйца прѣдставлява голѣми прѣимущества прѣдъ търговията съ домашни животни. Знае се, че освѣнъ Турция никоя друга държава не приема нито нашия добитъкъ, нито производенията му, освѣнъ кожитѣ за Австрия; па и тоя износъ за Турция е съпроводенъ съ много голѣми разноси и съ голѣми слжнки; когато нашитѣ домашни птици и тѣхнитѣ яйца безъ всѣкакви формалности се приематъ въ Австрия, Франция и Англия, та затова и трѣбва тая търговия да се насърдчава.

Има двѣ нѣща, които отчайватъ мнозина отъ стопанетѣ птицевѣдци,—искамъ да говоря на моитѣ читатели, които желаятъ или иматъ търпение да ме четатъ и слушатъ, за двѣ опасни болѣсти по домашнитѣ птици, нарѣчени Дифтеритъ (гърло, прозявка) и 2) кокошата холера.

І Дифтеритъ.

Тая болѣстъ, която у хората е извѣстна подъ името „Лошото гърло“ и много мори малкитѣ дѣца, у домашнитѣ птици има много и различни имена, споредъ мѣстноститѣ и споредъ прѣодолюющитѣ признаци, но не е злѣ и ний всѣкога да я наричаме „Дифтеритъ“ Тя върлува отъ много години по домашнитѣ птици у насъ и нанаса голѣми загуби на птицовѣдството; лови почти всичкитѣ домашни птици, по най-вече кокошкитѣ и особено младитѣ, както при хората, които мори, а повечето отъ старитѣ оздравятъ. Тая болѣстъ не лови по много птици наведнѣжъ, а по 2—3, слѣдъ тѣхъ други 3—4 се разболѣватъ и така продължава, додѣто излови всичкитѣ. Заболѣлитѣ птици стоятъ умърлушени,

на страни отъ другитѣ, згогупени, перата имъ наежени, а опашката отпаднала, сжщо и крилѣтѣ. Ако се отвори клюна на болна отъ дифтеритѣ птица, то се забѣлѣзва по небцето, около языка и особено въ гърлото нови жълтеникави ципи, които мжно се отдѣлятъ. Изъ посѣвитѣ дупки най-първо тече една рѣдка течность. по-послѣ се згѣства, става гнойна, запушва носа и птицитѣ немогжтъ да дишатъ прѣзъ него, та затова постоянно си отварятъ устата и дишатъ прѣзъ устата.

При тая болѣсть много често едното, а по-нѣкога и двѣтѣ очи заболѣватъ, отдѣлятъ една бѣлизникава и даже гнойна материя, която слѣпява клепкитѣ, птицитѣ невиджатъ и очитѣ имъ може да се поврѣдятъ.

Около устата и подъ ушитѣ се появяватъ малки пъпки и ранички.

У много отъ болнитѣ птици се появява силна диярея, перата около отвѣрствието се уцапватъ, птицитѣ трудно се движатъ, слабѣятъ и слѣдъ нѣколко дена умиратъ. Случава се, че нѣкои отъ хванатитѣ птици болѣдуватъ 10—15 и 30 дена и чакъ тогава умиратъ.

Ако се улови болна отъ дифтеритѣ птица за краката, тя нито удри съ крилѣтѣ, нито се бори да се отрве, както нраватъ здравитѣ.

Тая болѣсть е голѣмъ пакостникъ на домашнитѣ птици, понеже като се появи въ единъ дворъ, въ едно село, бавно нѣ сигурно изморява голѣма частъ отъ тѣхъ.

Когато въ единъ дворъ почнатъ да умиратъ птицитѣ отъ Дифтеритѣ, ето какво трѣбва да се направи, за да се спре болѣстѣта:

1. Здравитѣ птици трѣбва да се затворятъ въ една съвършенно чиста кочина, дѣто до тогава птици не сж лежали и тамъ да се хранятъ и поятъ, като сжщеврѣменно се надгледватъ, да ли нѣкоя отъ птицитѣ нѣма да се разболѣе.

2. Болнитѣ птици и ония, които изглеждатъ, че сж хванати, но още не е много явно, да ли сж болни или не, да се оставятъ въ старата кочина и тамъ да се лѣкуватъ.

3. Всичкитѣ птици, които умржтъ отъ Дифтеритѣ,

най добръ е да се изгорятъ или пъкъ да се закопаятъ дълбоко въ земята, но никога не трѣба да се оставятъ на кучетата или да се изхвърлятъ на улицата, защото тѣ най-много служатъ за разпространители на болѣстѣта.

4. Щомъ нѣкоя птица отъ здравитѣ почне да дрѣме, да ѝ увисватъ перата и пр. трѣбва тутакси да се улови и тури въ отдѣлението на болнитѣ. Кочината на здравитѣ трѣбва да се държи много чисто; водата имъ да бѣде чиста и прѣзъ 2 — 3 дена да се сипва въ нея по малко карболова киселина.

5. Болнитѣ птици трѣбва да се лѣкуватъ така: истискватъ се 1—2 лимона; на върха на една клечка се навива малко памукъ или парцалъ, натопва се въ лимоновата вода, растваря се човката на болната птица и на всѣкждѣ — небце, языкъ, гърло се намокрува добръ 2 и 3 пѣти на день; сжщото нѣщо може да се прави съ лимонъ-тузу, като се растопи въ вода 2 части лимонъ-тузу на 100 части вода, — или пъкъ съ газъ, съ нефтъ-я, слѣдъ 2—3 дена натопване ципитѣ въ гърлото почнуватъ да се отдѣлятъ и тогава трѣбва едноврѣменно съ натопванието да се засукватъ на клечката и да се изваждатъ.

Ако носовитѣ дупки сж запушени, тѣ трѣбва да се очистатъ съ едно тънко перо и да се намокруватъ съ вода, въ която има малко стипца или синъ камѣкъ-пакъ 2 части солъ на 100 части вода. И това трѣбва да се прави много пѣти. Съ сжщата вода трѣбва да се измиватъ ранитѣ, които сж около клюна, около очитѣ, по главата и пр.

Ако болнитѣ птици иматъ много диарея, то да имъ се дава по малко вода отъ джбови кори или отъ макови глави—въ едно джезбе се сварватъ 2 макови глави или малко джбови кори и отъ тая вода се дава по 3 —4 кафени лажички на день на болната птица.

Ако очитѣ сж слепени, възпалени, гноясали, то тѣ трѣбва да се прѣмиватъ съ чиста студена вода и подиръ това съ борикова вода или пъкъ съ вода, въ която има малко синъ-камѣкъ.

На болнитѣ птици трѣбва да се дава зелена храна каша отъ кукурузно брашно и просо за ядене, а въ

водата имъ постоянно да има по малко карболова киселина.

Кочината имъ, дѣто лѣжатъ и двора, дѣто ходятъ, трѣбва да се почистватъ много добръ и боклука да се азлива съ врѣла пенелива вода, или съ киречова вода, или съ вода въ която има 5 на сто синъ камъкъ и да се опушва съ синпуръ, а по земята да се нахвърля негасенъ киречъ.

Това трѣбва да се прави всѣка седмица, додѣто прѣстане болѣстѣта.

6. Понеже тия мѣрки ще се видатъ на много стопане неиспълними, най-вече като се знае, че по селата птицитѣ нелѣжатъ на едно мѣсто, а ѝ малцина сж тия, които ще си дадатъ трудъ да ги цѣрятъ, при всичко че птицитѣ заслужаватъ да се цѣрятъ съ най-проститѣ и нищо не коштующи лѣкарства, които по горѣ показahme, то по-късата процедура за спиране на болѣстѣта е, всѣка болна птица и която се разболѣе да се убиватъ съ завъртване на главата, за да не тече кръвъ и да се изгарятъ или закопаватъ, а кочината и двора обѣзателно да се почистатъ и кочината обезарази, както по горѣ показahme.

7. Никой стопанинъ и никой птицевъдецъ не трѣбва да пушатъ въ двора си купени птици, защото не-знаятъ, отъ какво мѣсто идатъ и да ли сж здрави, а трѣбва най-малко 8 — 10 дена да ги държатъ отдѣлно и ако въ това врѣме не се укаже никаква болѣстъ, тогава да ги пушатъ при другитѣ, иначе тѣ постоянно рискуватъ да си купятъ съ пари болѣстъ.

8. У насъ, особенно въ голѣмитѣ градове, а не рѣдко и въ селата, се случаватъ да върлува Дифтеритъ (лошото гърло) по дѣцата а, така сжщо и по домашнитѣ птици. Каква свръзка има между болѣстѣта по дѣцата и по птицитѣ, още не е доказано, но чудното е, че тамъ, дѣто върлува по-птицитѣ, върлува и по-дѣцата и обратно. До сега ученитѣ само подузираха, че това е една и сжща болѣстъ, безъ да можтъ да го докажатъ, а миналата година отъ наблюдение се установи, че птицитѣ, които сж яли хрчка и ции отъ болни отъ Дифтеритъ дѣца, сжщо станали болни; а на

друго мѣсто-дѣца, които играли съ птици-болни отъ Дифтеритъ — сѣщо се разболѣли; сто защо е благоразумно, щото хрочки, извержения и пр. отъ дифтерични дѣца да не се изхвърлятъ на открито, дѣто птицитѣ могатъ да ги намѣрятъ, а нейдѣ дѣто птицитѣ нѣматъ достѣпъ или въ огъня; сѣщо когато Дифтеритъ върлува по-птицитѣ, малкитѣ дѣца трѣбва да се пазятъ.

II Колера

Нѣма по опасна болѣсть за птицитѣ, най-вече за кокошкитѣ, отъ Колерата; тамъ кждѣто тя се появи, птица не остава, затова на много мѣста я наричатъ „кокошата чума“, за да покажатъ, колко тя е лоша и да я сравняватъ съ чумата по хората, която нѣма подобна на себе си за челоуѣчеството.

Колерата по птицитѣ, както и колерата по хората, е била позната много отдавна и мнозина учени сѣ търсили да намѣрятъ нѣкоя свѣзка между тия двѣ болѣсти, понеже на много мѣста се случавало, щото и хората и птицитѣ да умиратъ отъ колера едноврѣменно; но днесъ се знае, че тѣ сѣ свѣвршено различни; тѣхнитѣ причинители свѣсѣмъ не си приличатъ, па и ний знаемъ, че у насъ на много мѣста кокошкитѣ мрѣтъ отъ колера, а по хората нѣма нищо.

Тая болѣсть се отличава по своя много лошъ характеръ, — сега гледашъ птицитѣ здрави, до половина часъ нѣкоя отъ тѣхъ се спре, по задрѣме малко, разтрѣпера се, падне и умира. Вечери затворишъ птицитѣ здрави и читави въ курника, а заранъ намѣришъ 5—6 кокошки, пуйки или гѣски умрѣли.

У нѣкои птици болѣстьта трае по дълго врѣме, 2—3 часа, 1 день, даже до 2 дена; болнитѣ гледатъ да стоятъ на слънце, събиратъ се по 3—4 на група и се притискатъ едни о други, перата имъ се насжватъ малко, крилѣтѣ и опашката увисватъ, често си държатъ главитѣ подъ крилата и отъ врѣме на врѣме трѣператъ; когато ходятъ, тѣ се завалятъ като пияни, спѣватъ се и като се спрѣтъ, опиратъ се съ клюна на земята, за да стоятъ прави, или пѣкъ се подпиратъ на увиснали-

тѣ крила и на клюна; когато болнитѣ много ослабнатъ както ходятъ, падатъ немогжтъ да станатъ и тамъ умиратъ. Отъ начало гребена на болната птица силно се зачервява, по послѣ посинева, даже по чернева, това е единъ отъ важнитѣ признаци на тая болѣсть.

У птицитѣ, които болѣдуватъ по дълго врѣме, единъ-два дена, винаги се появява силна диарея, съ бѣлизникавъ, а послѣ съ жълтеникавъ цвѣтъ и много лоша меризма, и тя е именно, която най-много изнемощява болнитѣ.

Цѣрь за тая болѣсть нѣма и тя толкова скоро мори птицитѣ, щото е невъзможно да се прѣдприеме нѣкакво лѣкуване на болнитѣ. Както видехме и по горѣ, тая болѣсть щомъ се появи въ единъ дворъ, въ едно село тамъ птица не остава, съ исключение на юрдечкитѣ, които пѣкъ си иматъ друга колера, ето защо когато колерата се появи въ единъ дворъ, най-добрия цѣрь е да се исколятъ всичкитѣ здрави птици и да се изедатъ, защото иначе тѣ всички ще измратъ, и тогава болѣстѣта сама по себе си ще се прѣкрати.

А когато болѣстѣта още не се е появила въ нѣкой дворъ и стопанина иска да си запази птицитѣ отъ нея, то той трѣбва да не ги пуца да ходятъ вѣнъ отъ неговия дворъ, да не се събиратъ съ комшийскитѣ птици, чужди птици да не пуца въ своя дворъ, ако купи птици, прѣди да ги намѣша съ своитѣ, трѣбва да ги държи 6—8 дена отдѣлно и ако не се разболѣятъ, тогава да ги намѣша; всѣка седмица добрѣ да пречиства курника, да го опушва съ синъ пуръ и да нахвърля малко киречъ по земята; въ водата на птицитѣ постоянно да има по-малко карболова киселина; отъ чужди птици яйца за тамъзлъкъ да не зема. защото и съ тѣхъ се прѣнася болѣстѣта, ако сж отъ птици, по които върлува колерата. Щомъ умре нѣкоя птица, отъ каквато болѣсть и да било, да се изгаря или закопава. Съ тая мѣрка често се случаватъ да се спре болѣстѣта, ако така се постъпи съ първата и втората заболѣла птица.

Ако въ единъ дворъ се появи колера и стопанина изколе всичитѣ птици, или всичкитѣ измржтъ, то той

не трѣбва тутакси да започне да, купува и развѣжда птици, защото и тѣ ще се заловятъ и измрѣтъ.

Въ такъвъ случай трѣбва да се прѣчистятъ курника и двора, да се залѣе смѣтътъ съ врѣла пепелива вода или да се изгори, да се дезинфектира курника и всички околни прѣдмети чрѣзъ заливане също съ врѣла пепелива вода, съ киречова вода, съ растворъ отъ серна киселина или пѣкъ отъ синъ-камѣкъ и слѣдъ това пакъ да чака най малко 20 дена, единъ мѣсець, че тогава да си купува птици; а ако въ селото върлува болѣстѣта, тогава и слѣдъ прѣчистване на двора и курника не трѣбва да се купуватъ птици за разплодъ, защото сигурно ще се заловятъ и пакъ ще измрѣтъ, а трѣбва да се чека прѣкрятяванието на болѣстѣта въ цѣлото село.

Когато холерата върлува по птицитѣ въ единъ дворъ, то здравитѣ, още незаловенитѣ, прѣспокойно могатъ да се колятъ и употребяватъ за ядене; отъ заловенитѣ болѣстѣта неможе да мине на хората, по тѣхното месо е синьо, болнаво, трѣскава и затова неструва да се яде.

Н.

II.

Пазимъ интереситѣ на страната насърчаваме индустрията!

„Проектъ

Обща тарифа за митата, съ които ще се облагатъ внасянитѣ стоки въ България“.

Въ параграфъ 41-й отъ глава II ра на „общата тарифа“ е казано:

„Сурови кожи, прѣсни, солени или сушени, малки и голѣми, отъ едъръ добитѣкъ . . . свободни“, — отъ мито.

Ний ще разглѣдаме, до колко е въ интереса на страна-

та безмитното внасяне у насъ на чуждитъ сурови кожи отъ едъръ добитъкъ.

За да се приеме въ „общата тарифа“, щото суровитъ кожи отъ едъръ добитъкъ да се допусчатъ у насъ безъ мито, а сигурно и съ 35% намаление ще трѣбва да се прѣнасятъ по желѣзницитъ, послужили сж за мотивъ двѣ обстоятелства : 1) че това сжщото се прави отъ нѣкой Европейски държави и 2) че у насъ нѣма достатъчно кожи отъ едъръ добитъкъ; може да има и нѣкой трета причина, но ний не я знаемъ, та затова ще се ограничимъ съ разгледването само на първитъ двѣ.

1). Наистина въ много отъ Европейскитъ държави внесенитъ сурови кожи отъ едъръ добитъкъ не се облагатъ съ мито; така е въ Бельгия, Германия, Дания, Австрия, Франция и пр.; тия държави правятъ тая отстъпка на вносниа суровъ материялъ, защото той е въ недостатъчно количество у тѣхъ, понеже сж индустриални, а не земледѣлческо-скотоводни държави. Съ свободния вносъ на суровия материялъ тѣ доставляватъ работа на населението и на своитъ фабрики, които въ тия държави сж въ изобилие. Освѣнъ това тѣ плащатъ суровия материялъ твърдѣ ниско и слѣдъ като го прѣработятъ, като го направятъ индустриално произвѣдение. връщатъ го въ сжщитъ държави, отъ дѣто е внесенъ и другадѣ, дѣто го продаватъ 10—15 пкти по-скъпо. Индустриалнитъ държави биха врѣдили на собственитъ си интереси, ако облагаха съ високи мита потрѣбния за фабриктъ имъ суровъ материялъ.

Сжщото ли е у насъ?

Когато третираме подобни въпроси, ний винѣги трѣбва да имаме прѣдъ видъ, че сме една чисто земледѣлческа и скотовѣдна страна и когато земаме нѣкаква мѣрка спрѣмо чужди суровя произвѣдения, трѣбва да глѣдаме да не врѣдимъ съ нея на собственитъ си произвѣдения; отъ друга стърна ний ни най-малко нетрѣбва да прилагаме у насъ известни мѣрки, които се прилагатъ въ друга нѣкоя държава съ голѣма полза, защото тамъ може такава мѣрка да е само полезна, а у насъ-гибелни. Послѣ ний всѣкога трѣбва да се мѣримъ съ държавитъ, които въ културно и индустриално отношение сж като насъ или малко по-напрѣднали, а не съ държави, които стоятъ много далечъ отъ насъ въ това отношение.

И у насъ, водими отъ мѣрките, които се зематъ отъ много индустриалнитѣ държави, искаме сѣщитѣ тия мѣрки да прилагаме; когато по близко, въ културно и индустриално отношение, до насъ държави, като Ромъния, Сърбия, Аржентина и пр. съвсѣмъ иначе постѣпятъ, у тѣхъ суровитѣ кожи не се пропусчатъ безъ мито.

Най-първо България не е индустриална държава, ний нѣмаме фабрики за обработване на кожи, за които суровия материалъ да липсува въ страната, та е нужно да се облекчова отъ налогъ и насърчава неговото внасяне отъ иностранство. Наистина има въ Габрово и Руссе по една фабрика за кожи; но да има такива още 20—30, тѣ пакъ нѣма да бждатъ достатъчни да обработватъ всичкитѣ сурови кожи, които се намиратъ въ страната.

Ще ни се възрази, че, споредъ статистиката, повече сурови кожи отъ едъръ добитѣкъ се внасятъ, отколѣто се изнасятъ, а това показва, че у насъ нѣма тия кожи въ достѣтъчно количество. Споредъ статистиката това е вѣрно, нека приведемъ и нѣкои статистически дани за вноса и износа у насъ на кожитѣ-сурови и обработени.

1). Внесени сурови кожи отъ едъръ рогатъ добитѣкъ: прѣзъ 1893 год. за 814944 л.

„ —94	„ 1278515 „
„ —95	„ 267198 „
„ —96	„ 295334 „
„ —97	„ 602607 „

2). Внесени гюнове, кюселета, марокинъ, сохтиянъ, видело, лустринъ и пр.

прѣзъ 1893 год. за 2878812 л.

„ —94	„ 2593001 „
„ —95	„ 1935714 „
„ —96	„ 2718036 „
„ —97	„ 3304804 „

Всѣка година се внасятъ въ княжеството за около $1\frac{1}{2}$ милионъ лева готови обуща.

Изнесени сурови кожи отъ едъръ добитѣкъ.

прѣзъ 1893 год. за 143686 л.

„ —94	„ 236608 „
„ —95	„ 279984 „
„ —96	„ 139374 „

„ — 97 „ 113317 „

А прѣзъ всичкитѣ 5 години изнесени сж обработени кожи за 334169 левъ.

Отъ сравнението на тия числа се вижда, че у насъ се внасятъ кожи отъ едрѣ добитѣкъ за сума 3—4 пжти по-голъма, отъ колкото се изнасятъ, отъ това слѣдвало би да заключимъ, че тия кожи сж въ недостатѣкъ насъ, та затова се внасятъ отъ чужбина и за да удовлетворятъ мѣстнитѣ фабрики за кожи.

Отъ друга страна ний виждаме, че при съвсѣмъ слаби износъ на обработени кожи, вноса на чуждитѣ обработени кожи не само че не се е ни иай малко намалилъ, вслѣдствие отстъпкитѣ на вноснитѣ сурови кожи, споредъ „закона за насърчение на мѣстната индустрия“, но въ послѣднитѣ год., особено прѣзъ 1897 год., той значително се е уголъмилъ. — значи нашитѣ остѣжки съвсѣмъ не сж попрѣчили на чуждитѣ индустриални произвѣдения да се внасятъ въ огромно количество.

Ако мѣстнитѣ сурови кожи и внасенитѣ съ разни отстъпки отъ чужбина се обработваха въ пеществующитѣ наши фабрики за кожи и съ това значително се попрѣчеше на вноса на чуждитѣ обработени кожи, за който се изнасятъ отъ княжеството огромни суми, то всѣки е длъженъ да се съгласи, че е въ наша полза безмитното пуцане у насъ на чуждитѣ сурови кожи, но ний знаемъ, че внасанитѣ до сега сурови кожи безъ мито, сж служили да се убива цѣната на мѣстнитѣ сурови произвѣдения, а не да се обръщатъ въ индустриални произвѣдения, които да прѣчатъ на чуждия вносъ, — съ други думи тѣ еж били въ врѣда на мѣстното производство и на държавата, а въ полза само на тѣхнитѣ вносители; ето Ви и примери: единъ търговецъ впаса голѣмо количество говѣжди кожи отъ Австралия и Америка въ Пловдивъ; понеже сж за „насърчение на мѣстната индустрия“, прѣнасятъ се съ намалено навло по желѣзницата и се освобождаватъ отъ мито; по споредъ закона притежатели остави за митото депозитъ въ митницата и когато достави свидѣтелство отъ надлѣжното общинско управление, че кожитѣ сж обрънати въ индустриални произвѣдения (гюнъ, кюселе, марокинъ пр.) освобождава му се депозита отъ митницата.

Днесъ търговеца внесълъ кожитѣ, на другия день прѣд-

ставилъ въ митницата свидѣтелство отъ общинското управление, че били обриботени и иска да му се освободи депозита, — ето Ви насърчение „на мѣстната индустрия“. А тия кожи сѣ служили на Пловдивскитѣ сараче да правятъ отъ тѣхъ царвули.

Пристига една друга пратка говежди кожи въ Варна: остави се депозитъ въ митницата и подиръ една седмица се прѣд-ставлява свидѣтелство отъ Добричското Общ. Управление, че ко-житѣ били обработени и търговеца си иска депозита. А всѣки знае, че въ Добричъ никаква фабрика за кожи не съществува, че тамъ говеждитѣ кожи немогѣтъ да се обърнатъ на кюселе, а се овръщатъ на царвули отъ татаретѣ; каква индустрия то-гава се насърчава съ всички тия отстъпки? Отъ една стър-на държавата се лишава отъ мито, отъ друга мѣстнитѣ су-рови произвѣдени се обезцѣняватъ.

Ако всичкото зло може да се ограничи само съ това, т. е. че нѣколко търговци се просто подиграватъ съ приви-легиитѣ, които държавата имъ дава, като внасятъ чужди су-рови произвѣдения безъ мито и намѣсто да ги обърнатъ на индустриални произвѣдения, та съ това да се прѣчи на вна-санието на чуждитѣ обработени кожи, тѣ ги обръщатъ на царвули, за които неплащатъ мито и конкуриратъ мѣстното производство, то това още непрѣдставлява голѣма опасностъ за страната; но съ тия отстъпки може да се яви голѣма о-пасностъ и за държавнитѣ доходи и за мѣстното произво-дство, на която опасностъ искаме тукъ да посочимъ.

Ако се приеме 41 § както е прѣдвиденъ въ „овщата тарифа“, всѣки ще има право да внаса сурови кожи отъ едъръ рогатъ добитѣкъ безъ да плаща мито и безъ да му се нѣкакви доказатеоства, за какво ги внаса и какво ги е на-правилъ. И безъ тоя параграфъ закона „за насърчение на мѣстната индустрия“ дава възможностъ и сега на всѣкиго да вноса сурови кожи отъ едъръ рогатъ добитѣкъ безъ мито само че вносителя трѣбва да ги вноса аа индустриална цѣль и съ врѣме трѣбва да докаже, че ги е обърналъ въ инду-стриалн произвѣдения.

Всѣки у насъ има права да отвори фабрика и да иска концесия съ извѣстенъ районъ.

Утрѣ може да се яви у насъ една Белгийска, Английска, Нѣмска или Френска компания, която да иска концесия за отвар-яние на двѣ фабрики за обработване на кожи въ Сѣверна и Юж-

на България и другъ да пѣма право въ дадения ѝ районъ да отваря такава фабрика. Такава една компания ще си донася всичкитѣ сурови кожи отъ Австралия, Америка, Русия пр. ще ги прѣнася съ намалено павло и безъ мито, ще ги обработва и продава у насъ като „мѣстно индустриално произвѣдение“, нашитѣ пари ще отиватъ пакъ въ чуждитѣ джобове, защото въ подобни фабрикѣ нищо Българско пѣма и ще се сире вноса на чуждитѣ обработени кожи. Въ такъвъ случай врѣдата е двойна: 1) внесения отъ чужбина суровъ материялъ ще убие цѣната на мѣстния, понеже на първия се праватъ голѣми отстъпки и 2) съ спирането вноса на чуждитѣ обработени кожи, причинено отъ конкуренцията на обработенитѣ въ чуждитѣ фабрики у насъ, страната ще губи митото отъ тия обработени кожи, което всѣка година се възкачва на почтенната сума 500 и повече хиляди лева, а тая загуба трѣбва да се попълва въ държавния бюджетъ пакъ отъ мѣстното население.

Както вижда читателя отъ горното изложение, съ отстъпкитѣ, които се правятъ съ закона и се прѣдлагатъ ѝ въ въ „общата тарифа“, ще се ползватъ 2—3 спекуланти у насъ и сигурно чужденцитѣ, но нито нашитѣ скотовѣдци, нито страната ще има нѣкоя полза.

Мнозина ще си помислятъ, че фабрикуитѣ за кожи, макаръ да сж и на чужденци, ще купуватъ кожата и отъ мѣстния добитѣкъ, които въ такъвъ случай повече ще се търсятъ, по-голема цѣна ще иматъ, а това е въ полза на населението. Такова мнение е лъжливо,—погледнете, какво правятъ нашитѣ платнени фабрики! У насъ има сума вълна, която се продава по 5—6 гроша оката, а тѣ си доставляватъ отъ Русия, Ромѣния; донасятъ си готова прѣжда отъ Белгия; сжщото ще бжде и съ кожата.

Но вѣчки тия съображения ний считаме отстъпкитѣ, които се правятъ на чуждитѣ сурови произвѣдения съ „закона за насърчение на мѣстната индустрия“ и съ „общата тарифа“ за врѣдни, както за мѣстното сурово производство, тъй и за интереситѣ на страната и като такива трѣбва да се отгмѣнятъ.

Могжтъ да се правятъ разни отстъпки отъ стърна на държавата и можжлъ съ полза за страната да се даватъ всевъзможни привилегии само на такива фабрики, които обработватъ само мѣстни сурови материяли,—тамъ е нашия интересъ.

Ст. Добринъ.

Изъ живота на пчелитѣ.

ЖИВОТА НА ЦАРИЦАТА.

При всичко, че пчелитѣ въ тѣчение на цѣли столѣтия сѣ привличали вниманието на естествоиспитателя, обаче дълго врѣме тѣхния полъ е стоялъ въ тайна. Старитѣ писатели забѣлѣжили въ роя на пчелитѣ една пчела, която била по голѣма отъ другитѣ и се отличавала отъ тѣхъ по видѣтъ на тѣлото си. Тая пчела тѣ нарекли царица на пчелитѣ.

Л. Лангстротъ казва, че Английския пчеларь *Бунлеръ* прѣвъ отъ писателитѣ по пчеларството е явилъ въ 1609 год., че царицата на пчелитѣ въ самата си работа се е показала такъва, понеже той ѝ видѣлъ да сниса яйца. Това откритие, обаче, останало незабѣлѣжително, понеже честта за откритието пола у царицата приписвали на *Свамердама*, който открилъ пола на пчелитѣ посредствомъ анатомическо изслѣдване.

Ето и едно кратко извлѣчение изъ въспоминанията за *Свамердама* отъ *Д-ръ Берюва*, относително съчинението му, съ което заставя да се черватъ всички ония повърхностни наблюдатели, които исказватъ особенна увѣреностъ въ своитѣ възгледи и прѣнебрегватъ чуждитѣ знания :

„Това съчинение за пчелитѣ е поглызло толкова трудъ и уморѣние, вслѣствие на което *Свамердама* никога не може да се похвали, че той има даже признаци отъ онова здравие и сила, съ които той се е ползувалъ по прѣди.

„Цѣль день той бѣше занятъ съ наблюдения и почти цѣла нощъ прѣкарваше въ работа, старающъ се да направя своитѣ наблюдения и да ги обясни. Негова работенъ день се захвашае отъ 6 часа сутринта; до обѣдъ той работеше непрѣкъснато, стоящъ на открито небо подъ горѣщитѣ слънчеви лучи, съ глави постоянно гола, за да може по добръ да гледа. Ако нонѣкога, около пладнѣ, напушаше работата си, то това правеше за да си поопочинатъ очитѣ му, уморени отъ силната свѣтлина и дългото работение съ микроскопа, за да не би да му откажатъ услугата си при наблюдението надъ малкитѣ прѣдмети.

„Той имаше страстно желание да осъществи своитѣ планове, които нѣмаха граница. Той исказваше желание щото горѣщината и ясното слънце да се продължаватъ прѣдъ цѣлата година; нощта да бѣже както при полюситѣ, за да има възможность да записва и прави своитѣ открития.“

Царицата се нарича още и майка на пчелитѣ, понеже тя царува така, както царува добрата майка надъ своитѣ дѣца. Нѣкои Френски пчелари се опитали да замѣнатъ името царица (*la reine*) съ името майка (*la mere*), обаче това замѣненне се указало неподходяще, тъй като неоплодотворената царица не може да се нарича и майка, а пъкъ името царица съотвѣтствува за всичкитѣ фази на развитието ѝ. По русски тая пчела се нарича по нѣкогашъ царица, ала повечето ѝ именуватъ съ народното название *матка*.

Царицата е най-развитата пчела въ роя. Нейната единствена

работа е да снесе яйца. Тая своя работа тя изпълнява толкова добросъвестно, че често се срѣщатъ царици, които снесатъ въ хубаво врѣме по 3500 яйца на день, въ тѣчение на нѣколко седмици наредъ. Срѣщатъ се и такива царици, които въ една минута снесатъ по 6 яйца.

Това количество (3500 яйца), което добрата царица е въ състояние да снесе въ продължение на едно денонощие, може да се вижда прѣувеличено на онези пчелари, които отгледватъ пчелитѣ въ кошери съ малки размѣри, обаче тѣ могатъ да се увѣратъ въ истинността на това отъ наблюденията на силни роеве пчели, поставени въ добри и голѣми сандѣци (кошери), обѣмътъ на които позволява развитието на пълната плодовитостъ на царицата.

Царицата не снесе яйцата си еднакво прѣдъ разнитѣ мѣсечи на годината. Тя снесе най-много яйца прѣзъ пролѣтнитѣ и лѣтнитѣ мѣсечи — прѣди и въ продължение на голѣмата паша, въ край на лѣтото снисанието на яйцата се намалява, и най-сетнѣ, въ послѣднитѣ есенни и първитѣ зимни мѣсечи съвършенно прѣстава.

Царицата се отличава отъ другитѣ пчели главно по външния видъ на тѣлото си. Тѣлото ѝ е по-голѣмо отъ това на работнитѣ пчели, и по-малко отъ тѣлото на търтеитѣ. Коремътъ ѝ е подългъ отъ тоя на работнитѣ пчели и търтеитѣ, та затова, макаръ че крилата ѝ сѣ по-дълги отъ крилата на послѣднитѣ и равни съ тѣзи на първитѣ, то той е наполовина голъ (непокрытъ съ крила). Краката ѝ сѣ по-дълги отъ краката на работнитѣ пчели, Челюститѣ ѝ сѣ по-къси; главата ѝ е по-голѣма; въ коремътъ си нѣма органъ за правение восъкъ; на краката си нѣма ни четки, ни кошничка за събиране и прѣнасяние цвѣтенъ прашецъ; жилото ѝ е свито и е дълго $\frac{1}{3}$ отъ това на работнитѣ пчели. Движенията на Царицата, ако се небеспокои, сѣ бавни, ала тя може да се движи и по-бързо. Тя е надарена съ особенни инстинкти: Работната пчела изважда жилото си при първия удобенъ случай, когато на царицата можемъ свободно да скъсаме краката и крилѣтъ и тя нѣма да се опита да ни ужили. Работната пчела показва голѣмо уважение при обхожданията си съ царицата, когато тая послѣдната, при срѣщата си съ друга царица, се стрѣми да ѝ унищожи като своя съперница. Работната пчела излиза изъ кошера и отива на работа, или да подиша чистъ въздухъ, а царицата излиза само единъ пѣтъ въ живота си — за да се оплоди; слѣдъ което нѣщо не излиза изъ кошера вече, освѣнъ при роението. Работната пчела живѣе най-много до 6 мѣсечи, а царицата—до 4—5 години.

Царицата е душата на роя: безъ неѣ съществуванието на роя е намислимо. Рой, въ който царицата е умрѣла или се е изгубила, е отсѣденъ на загинване.

Царицата се ползува въ своя рой пчели не толкова съ уважение, колкото съ любовъ. Всеѣки пѣтъ, когато тя се доближи къмъ група отъ своитѣ пчели, послѣднитѣ веднага ѝ заобикалятъ, като се стараятъ по различни начини да ѝ искажатъ своето уважение и прѣдапностъ: едни ѝ ласкаятъ съ своитѣ услуги, други ѝ чер-

пяхтъ съ храна, трети ѝ правяхтъ пяхтъ да мине и пр.

Ако се отстрани царицата отъ рой, то всичкитѣ пчели въ него, слѣдъ като се увѣратъ въ нейното отсъствие, дохождатъ въ голѣмо развълнувание: бѣгатъ въ беспорядѣкъ по пититѣ, наущатъ работата си, послѣ излизатъ на групи изъ кошара на възъ за да ѝ търсятъ и най-сетнѣ, въ случай че не ѝ намѣрятъ, тѣ се връщатъ наскърбени въ кошера и съ жални и отчаяни брѣмченія оплакватъ своето нещастно положение. Това брѣмчение се чува нѣколко врѣме въ кошера и опитния пчеларъ веднага го забѣлжава и отличава отъ радостното и обикновено брѣмчение, което пчелитѣ издаватъ другъ пяхтъ.

Ето и единъ интересенъ разказъ за това: Една сутринъ единъ силенъ рой, заедно съ кошерътъ си, билъ прѣнесенъ на друго мѣсто, а на неговото мѣсто поставили единъ празенъ кошеръ. Куйтъ пчели, слѣдъ това, които били на паша, като не знаели за това прѣмѣстванне, върнали се на старото си мѣсто — празния кошеръ. Трогателно било тѣхното огорчение: тѣ обикаляли около мѣстото, където се намирало тѣхното мирно жилище; влизали постоянно въ празния кошеръ и по различни начини исказвали своята скърбъ. Надвечеръ, когато хвърчанието на пчелитѣ се прѣкратива, тѣ заключили беспорядѣчно ту да влизатъ въ кошера, ту да излизатъ навънъ. Въ това врѣме именно имъ дали (поставили въ празния кошеръ) едно нарче пита съ яйца за работни пчели. Появяването на питата произвело такова впечатление, което е трудно да се опише. Доближившитѣ първи пчели до нежъ издали единъ особенъ радостенъ звукъ и извѣднѣжъ всичкитѣ останѣли пчели дошли и се натрупали на нежъ. Убѣдени, че съ това имъ се дава възможностъ да въстановатъ рой си, тѣ обърнали отчаянието въ надѣжда; прѣкратили беспокойнитѣ си и жални движения, а, вмѣсто тѣхъ радостни брѣмчения, съ които исказвали своето благополучие.

Когато пчелитѣ въ кошера се увеличатъ доста — нѣколко врѣме прѣди роението, тѣ захващатъ да правяхтъ извѣстно число царски килийки. Тѣзи килийки тѣ правяхтъ, обикновено, въ края на пититѣ и то въ тѣзи мѣста, които не се допиратъ до стѣнитѣ на кошера. По своя видъ, килиикитѣ приличатъ на жблядъ, съ размѣръ 25 милиметра дължина и около 8 милиметра широчина. Тѣ сж по-дебели отъ другитѣ (обикновеннитѣ и търгеевитѣ) и затова за тѣхното градение е нужденъ повече восѣкъ отъ колкото за другитѣ. Вратитѣ на обикновеннитѣ килийки сж поставени отъ страна перпендикулярно на питата, а тѣзи на царскитѣ килийки — отдолу; па и самитѣ тѣ (киликитѣ) сж наведени надолу.

Нѣкои пчелари сж на мнѣние, че това устройство на Царскитѣ килийки влияе на развитието на плода; други че то не указва никакво влияние на плода, но пчелитѣ го правятъ просто по обичай; а трети пъкъ, че тѣ го правятъ по причина на малкото разстояние помѣжду пититѣ, което нѣщо се потвърждава и отъ факта, че тѣ ги правятъ всекога въ края на пититѣ на по-широко мѣсто, за да можѣтъ послѣ, излупенитѣ въ тѣхъ царици, да излѣзнатъ.

Числото на Царскитѣ килийки е различно. Обикновенно, то се движи мѣжду двѣ и три, рѣдко до петъ, а случавало се нѣкога и повече. Нѣкои породи пчели, иматъ особено расположение да правѣтъ царски килийки. Така напримѣръ: *Д. А. Jones* намѣрилъ кошерь, населенъ съ Сирийски пчели, въ който имало около 80 царски килийки; *Бертранъ* получилъ отъ Англия пити съ около 60 царски килийки. Обаче, такива то случаи сѣ рѣдкостъ въ кошери, населени отъ Европейски пчели.

Пчелитѣ градѣтъ царскитѣ килийки въ различно врѣме — никога не едноврѣменно. Още не е извѣстно кога царицата сниса яйцата въ тѣхъ. *Лангстротъ* е на мнѣние, че царицата сниса яйцата въ царскитѣ килийки, когато се започне градението имъ. Той казва, че голѣмата инстинктивна ненавистъ, която царицата питае къмъ своитѣ съперници — другитѣ царици, е толкова силна, че мѣчно би било да се прѣдполага, че тя ще снесе яйца въ направена вече царска килийка.

Яйцата, които се поставятъ въ царскитѣ килийки и отъ които послѣ ще се излупатъ царици, въ нищо не се различаватъ отъ яйцата на работнитѣ пчели, само че червейчетата отъ първитѣ получаватъ по добра (по-питателна) и по за дълго врѣме храна, отъ колкото тия на послѣднитѣ.

Прѣзъ врѣме на развитието на плода, царскитѣ килийки се намиратъ постоянно подъ грижитѣ и надзора на работнитѣ пчели, които не ги оставятъ нито една секунда. Тѣ (работнитѣ пчели) обсеждатъ яйцата, хранѣтъ плода и въобще удовлетворяватъ всичкитѣ нужди на малкитѣ царици.

(Слѣдва)

Защо нѣма яйца зимно врѣме?

Много години има отъ какъ тѣй скъпо яйцата не сѣ се продавали и такъвъ недостатъкъ не се е чувствувалъ, както тая година. Прѣди мѣсець въ Варна, по дюкянитѣ едно яйце се продаваше 7 — 10 стот. едното, а най сетнѣ сръщо Ивановъ день не само че се продаваше по 20 стот. едното, но и неможеше да се намѣри. Това бѣше върха на скъпотията. У насъ по-селата, гдѣто всячко за въ къщи се пазарува отъ селския дюкянъ съ яйца, като солъ, газъ, свѣщъ, захаръ, тютюнъ и др., ни най-малко не се обръща внимание на кокошкитѣ, които, може смѣло да се каже, съ своитѣ яйца поддържатъ къщнитѣ дребни разноски и че изо-

билие на яйца се чувствува само чрѣзъ пролетъта, когато повече неструватъ отъ 2 — 3 стотинки едного. Наврѣдъ се чува оплакване, че когато яйцата сгрували пари, тогава ги нѣмало и че тая година кокошкитѣ били прѣстанали да снасятъ много рано. Вслѣдствие на това много отъ селянитѣ дохождатъ до заключение, че развъжданieto на кокошкитѣ е неизносно и ни най-малко внимание необрѣщатъ на тѣхъ. Това оплакване на нашия селянинъ земледѣлецъ противъ кокошкитѣ е съвършено неумѣстно и несправедливо, защото той собствено нищо неправи за тѣхъ, слѣдователно нѣма защо да се ядосва и нѣма какво да очаква отъ тѣхъ.

Ако той си набавяше нѣкоя добра порода кокошки, и недържеше по-стари кокошки отъ 4 години, но всѣка година замѣняше *четвъртината* отъ най-старитѣ съ млади ярки и, ако той за тѣхъ се грижаше, както клочката за своитѣ пиленца, да ги гледа и храни както трѣбва, увѣрени сме, че той нещеше никакъ да се оплаква, защото неговитѣ кокошки изобилно щѣха да снасятъ прѣзъ цѣлата година, слѣдователно и прѣзъ зимата и приходътъ отъ яйцата щѣше да бѣде много по-голямъ отъ направенитѣ за храната разноски. За една съвършено възрастна кокошка отъ най-добра порода годишно ставатъ разноски най-много около 2 лева, срѣщо които срѣднѣо тя снася около 130 яйца, които, смѣтнати по 2 — 2 1/2 ст., всѣка кокошка годишно би докарала чистъ доходъ отъ 60 ст. до 1 л. и 25 ст. Въ къщи обаче твърдѣ често оставатъ съвършено безцѣнни остатѣци, които могатъ да се даватъ на кокошкитѣ, отъ което доходността още повече би се повишила. Само стари кокошки, отъ лоша порода, лошо хранени и не гледани непринсятъ полза.

Много отъ нашитѣ селянки—стопанки само съ това се грижатъ за своитѣ кокошки, че на тѣхното пискливо и огушително кудкудачене имъ хвърлятъ нѣколко тепи кесмекъ или нѣщо друго и ги оставятъ сами да се грижатъ за себе си. Лѣтно врѣме, когато има буйна растителность и изобилие отъ дрѣвни насѣкоми и др. тогава кокошкитѣ нестрадатъ нито отъ гладъ, нито отъ студъ. Злѣ е обаче зимно врѣме. Прѣзъ това врѣме всѣка стопанка трѣбва малко да се погрижи за своитѣ кокошки, ако иска да има отъ тѣхъ полза. Прѣди всичко нужно е да се приготви както трѣбва курника, като по-напрѣдъ хубаво се очисти и сѣтнѣ съ слама или

съ другъ нѣкой лошъ водителъ на топлината се тъй истули, щото дотолкова да бѣде топълъ, колкото да незамръзне вода въ него и кога е празенъ. Когато обаче настанатъ голѣми мразове трѣбва да се постила подътъ на курника съ 1 — 2 dm конски торъ, да се добръ утъпчва и да се посипва земята съ варъ и пѣськъ. Въ снѣжно и влажно врѣме кокошкитѣ могатъ много лѣсно да настинатъ и вслѣдствие на това да прѣстанатъ да снасятъ, затова въ такова врѣме трѣбва да се пущатъ изъ курника само подъ покритъ сайвантъ или на примѣтено смѣтище. Въ курника трѣбва да се държи извънредна чистота. Разнитѣ паразити трѣбва добръ да се унищожаватъ.

Прѣзъ зимнитѣ къси дни на кокошкитѣ трѣбва два пѣти на день да се дава храна; сутрина, когато се пущатъ отъ курника и слѣдъ обѣдъ, когато ще да се затварятъ. Лѣтно врѣме добръ е да се дава на кокошкитѣ по пладнѣ малко да си кльвнатъ. Сутрина на кокошкитѣ винаги да се дава храна малко нѣщо топла и то отъ слѣдния видъ и количество за 20 кокошки: по 1 килограмъ трици, картофи и цвѣкло, всичко сварено. Вечеръ да се дава зърнена храна и то 1—2 килограма ячменъ или кесменъ отъ други храни. За да има кокошкитѣ какво да ровятъ прѣзъ деня трѣбва да имъ се дава малко зърнена храна разбъркана съ много пѣськъ. Едно нѣщо, което най-често трѣбва да нелипсва на кокошкитѣ и което най-много поддържа снасяннето на яйцата е зелената храна. Такава зелена храна всѣка стопанка — домакиня найлѣсно може да си набави, когато се снабди съ 5—6 плитки дървени сандѣчета, въ които да насипва глинѣнѣсть пѣськъ и постепенно всѣки день по едно сандѣче да засѣва или съ ячменъ или съ жито. Засѣтитѣ сандѣчета да се оставатъ въ топлатата стая при прозорцитѣ и отъ врѣме на врѣме да се поржсватъ съ вода. Слѣдъ нѣколко дена, когато зърната покълнятъ, всѣки день да се дава на кокошкитѣ по едно сандѣче. Зеленитѣ листчета на покълнналитѣ зърна кокошкитѣ много ги ядатъ. Която пакъ стопанка не би желала да си стори този малкъ трудець, много добръ ще сторн, ако понѣ всѣки день имъ дава нарѣзанъ прѣсенъ морковъ, цвѣкло или листа отъ другъ нѣкой зеленчукъ. Освѣнъ това въ врѣме на голѣмитѣ мразове трѣбва да се гледа кокошкитѣ да иматъ винаги за пиене чиста не твърдѣ студена вода, да

небивать привудени да уталожватъ жаждата си съ снѣгъ, който за тѣхъ е твърдѣ врѣдителенъ и спира снасянието на яйца. Сжщо зимно врѣме на кокошкитѣ нетрѣбва да липсва варьта, защото тя имъ е нужна за образуването на чуруцката и която тѣ лѣсно сами могатъ да си намѣрятъ.

Тоя, който се завзема съ развивданieto на кокошки, главно съ спекулативна цѣль, сирѣчь да може да искарева и продава яйца зимно врѣме, когато сж най-скжщи, трѣбва да си набави добра износна порода кокошки. Освѣнтъ това и тѣй както се у насъ развивдатъ кокошкитѣ би били износни, ако малко нѣщо си дадѣха трудъ нашитѣ домакини — стопанки и зимно врѣме, кога настанатъ силни мразове, да ги приберѣха въ хлѣвветѣ и да ги хранѣха колко-годѣ съ приготвена храна. Най-добра зимна храна за млади ярки да снасятъ зимно врѣме яйца е опеченъ или сваренъ ячемикъ, който да имъ се дава да го ядатъ, а водата, въ която се е варилъ да я пиятъ.

Ако по тоя начинъ кокошкитѣ се гледатъ, никой стопанинъ, нито стопанка не ще да се оплакватъ, че кокошкитѣ имъ неносятъ, че зимно врѣме, когато яйцата най-много се търсятъ и струватъ пари ги нѣма, ако и да иматъ изъ двороветѣ си сума кокошки.

J.

ЗА ЛЕНТИТЪ.

Человѣкъ, царь на природата и — гостоприемникъ на червеитѣ, какъ чудно звучи на ухото! А при все това е чиста истина. Защото въ человѣка повече отъ петдесетъ животинки, безъ да смѣтаме тия, които живѣятъ по повърхнината на тѣлото му, гостуватъ въ неговата утроба и въ различнитѣ части на неговото тѣло. Всичкитѣ тия живѣятъ и смучатъ отъ неговата кръвъ и хранителни сокове, като му причиняватъ проста неприятность, или по лѣгко или по тѣжко заболяване, или пъкъ тургатъ въ опасность негова животъ и му докарватъ смъртъ.

По голѣмата часть отъ тия паразити — тунеядци, както

се казва на всички животни, които се хранятъ отъ тѣлата на други живи същества, принадлежатъ къмъ голѣмата челядъ на червеитѣ. Въ челяшкото тѣло паразитно гостуватъ отъ тѣхъ, главно въ вътрѣшноститѣ му, около четиридесетъ.

Отъ тѣхъ въ най голѣмъ размѣръ и най много е разпространенъ по цѣлата земна повърхнина родътъ на плоскитѣ лентни червеи, тѣй наречени *ленти*, *корделки*, *солитери*, *тении* и съ още други имена. Съ тѣхъ сега искаме отъ близо да запознаеме нашия читателъ и да го позабавляваме съ описанието на тѣхния животъ.

Лентата е *дългочленеста* (*Taenia Solium**). Тя живѣе въ тънкото чръво на челоуѣка и достига до 3 метра на дължина. На единия край тя е твърдѣ тънка и тамъ се намѣрва една малка главичка, съ която лентата се залавя, ягко на вътрѣшната стѣна на чръвото. За тая цѣль главичката е снабдена съ четири закръглени смукачки ивъоръжена съ вѣнецъ остри кукички.

Другото тѣло на лентата се състави само отъ членчета, които колкото сж по далѣко отъ главата толкова биватъ по голѣми и сравнително попродълговати. Тѣхниятъ брой не бива еднакъвъ, той постоянно расте, тѣй щото достига и до 800. И то образува се ново членче винаги задъ самата главичка, поради което образуваното по напредъ членче се отдалѣчава о едно мѣсто по нататѣкъ; за това членчетата, които се намиратъ до самата главичка, биватъ най млади и най малко развити, а пъкъ тия които се намиратъ къмъ края на тѣлото, най стари и най свършени.

На свършено развито членче се вижда отъ странитѣ тѣй нареченитѣ *надлъжни водни трѣбици*, които въ всѣко едно членче сж съединени съ по тѣсни *напрѣчни трѣбици* и служатъ за отвѣждане на излишнитѣ отъ тѣлото сокове. Другата вътрѣшность на членчето е изпълнена съ развѣднитѣ органи, които биватъ добрѣ развити и разклонени. Лентитѣ сж двуполови — хермафроясти, иматъ яйчица и сперма въ едно и сжщо тѣло. Отворитѣ на развѣднитѣ органи се намѣрватъ отъ страна и всѣко членче е способно да оплоди само себе си.

Други органи въ членчето на лентата не се намѣрватъ.

*) Отъ гръцката дума *Taenia* — лента, кордела; *Solium* отъ латинската дума *solus* — единственъ, защото по напредъ погрѣшно се мислѣло, че въ челоуѣка някога неживѣятъ повече дългочленести ленти, освѣнъ два.

Уста, гърло, черва съвсѣмъ липсватъ, тъй щото приеманието на храната става чрѣзъ повърха на цѣлото тѣло. Хранителнитѣ материи, които се памѣрватъ въ тънкото чърво на челоуѣка, просмукватъ се пѣкакси въ тѣлото на лентата, хранятъ я и неупотрѣбениятъ излишъкъ се изхвърля прѣзъ горѣспомѣнатитѣ водни трѣбици.

Когато заднѣото членче на тѣлото на лентата съвършено се развие, откъсва се отъ цѣлото и излиза съ испражненията на вѣнъ изъ члѣшкото тѣло и по този начинъ лесно отива на торището.

Членчетата като се стѣрчатъ и растягатъ извършватъ на вѣнъ едно волно движение и съ това проявяватъ самостоятеленъ животъ, и то само въ продължение на нѣколко дена. Поради тая причина и затова, че всѣко едно членче съдържа въ себе си свои собствени испражнителни и развѣдни органи, много отъ естественниците сж смѣтали членчетата на лентата за самостоятелни единици и цѣлата лента не за едно животно, а за туферъ, за единъ видъ синджиръ съставенъ отъ много животни.

Когато съвършено развититѣ членчета, които се още казватъ *проглотиди**), излизатъ отъ члѣшкото тѣло, биватъ пълни съ дръбни яйчица, които съ просто око могатъ едвамъ да се видятъ въ видъ на бѣли точки. Въ едно само членче тѣ биватъ на брой до 50,000, та ако смѣтаме, че на една съвършена лента дневно се доразвиватъ само 5 членчета и излизатъ вѣнъ отъ тѣлото (което въ дѣйствителностъ никакъ не е прѣувѣличено), то една само лента дава годишно 90 милиона яйчици. Макаръ тия яйчици и да сж тъй малки, то при все това, ако ги разгледаме при едно увѣличение отъ 300 — 400 пѣти, ще можеме да различиме на тѣхъ двѣ твърди ципи и вътрѣ лентното зароди снабдено съ шестъта кукички. Образуваната твърда двойна обвивка прѣдпазва зародището отъ студъ, горещина и влага, така щото то може три години да се запази живо. Въпрѣки всичко това голѣма частъ отъ тия зародища загинватъ и отъ милионитѣ яйчица нада ли едно сполучва да се развие понататъкъ. Причината се състои въ това, че яйчицето трѣбва да влѣзе въ стомаха на свинята, за да може отъ него да се роди малка,

*) Отъ гръцката дума *proglottis* — върха на языка, по отношение формата на тия членчета.

лента, това обаче не е твърдъ лѣсно и винаги зависи на пѣкаква случайностъ. Найчесто това се случва по тоя начинъ, че свинята на смѣтището съ испражненията изяжда исхвърленитѣ проглотици; сжщо може лентнитѣ яйчица да влѣзатъ въ стомахъ на свинята чрѣзъ шумата на зеленчука, който ѝ се дава за храна и е билъ поливанъ съ вода отъ испражнения.

Щомъ яйчицата на лентата сполучатъ, по какъвто и да е пжтъ, да влѣзатъ въ стомахъ на свинята, растопява се отъ стомашната киселина твърдата имъ обвивка и зародището се освобождава отъ досегашния си затворъ. Опиращецъ се на шестътѣ си кукички, които широко распъва, зародището се движи полѣгка по стѣнитѣ на стомахъ, достига до кръвнитѣ цѣви и жилици и се оставя на течението на кръвта да се влачи по цѣлото тѣло. Въ това врѣме то мѣри около 0.003 mm. въ диаметра. Щомъ кръвта го довлече въ мускулитѣ или въ месото, изгубва кукичкитѣ и се завива въ малко бѣло мѣхурче. На такива мѣхурчета, които отначало небиватъ погълнати отъ просово зърно, а отъ послѣ нарасватъ колкото грахово и бобове зърно, се каза *бжбици* и на заразеното отъ тѣхъ месо се казва *бжбичаво* мѣсо. До 1854 година, до когато още не се знаело цѣлото развитие на лентата, мѣхурчетата*) се смѣтали за особни животинки, които латински се наричали *цистоцеркуси* (*Citsycercus cellulosae***).

Въ положение на мѣхурче зародището на лентата остава до тогава, докато чловѣкъ не го освободи. Това се случва, ако пѣкой изяде недоварено или малко сварено месо отъ таквази свиня, което е било заражено отъ зародила на лѣнтата.

Въ стомахъ на чловѣка постепенно се рзрушава малкото мѣхурче и свитото въ него зародище, на което при слабо увеличение ясно може да се отличи въоружената съ кукички главица на лентата, захваща да образува членчета — пораства въ лента, която вѣднага се приселва въ тънкитѣ чрва, хваща се съ смукачкитѣ и кукичкитѣ за тѣхнитѣ стѣни и постепенно се развива.

Съ това се свършва цѣлото развитие на лентата. Чудна дѣйствиелно наредба и тежко могатъ да се обяснятъ пжти-

*) Подъ това име ще разбираме зародиша на лентата. (Авт.)

**) Отъ грѣцката дума *Kystis* — мѣхурче и *ketkos* — опашка; *cellulosa* — клетъчна тѣбня.

щата, по които природата върви, за да постига своята цѣль. Двама гостоприемници, човѣкътъ и свинята, трѣбва да се смиятъ надъ горкото червейче и да му дадатъ отъ сока на своитѣ тѣла, за да запазятъ неговия животъ.

Интересно е, че дългочленестата лента неможе да се отгледа въ никое друго животно; ако бѣжичаво свинско месо изйде куче, котка, заицъ, конь и др., не се развива въ тѣхнитѣ чрва никаква лента.

Мѣхурчетата обаче не сж ограничени само на свинскитѣ мускули, тѣ могатъ да живеятъ и въ човѣка и сж много по опасни отъ колкото самата лента. Ако човѣкъ изйде яйчица отъ развититѣ исхвърлени членчета на лентата, отъ тѣхъ ще се освободятъ въоръженитѣ съ шестъ кукички зародища и ще се завиятъ като мѣхурчета въ окото или въ мозъка. Вслѣдствие на това човѣкъ може да ослѣпѣе или пъкъ да страда отъ главоболие, да лудува даже и отъ зводняване на мозъка да умре, както е било доказано отъ професора Р. Лайкарта.

Може-би ще се намѣрятъ нѣкои отъ читателитѣ, които като прочетатъ тия редовце да се улашатъ и да нежелаятъ повече да ядатъ свинско месо, за да неполучатъ ленти или зародишитѣ имъ въ мозъка та ще въсхваляватъ Мойсѣова законъ, съ който се забранява на Евреитѣ да ядатъ свинско месо. Даже може-би ще да иматъ и това мнѣние, че това заирѣщение да води своето начало отъ тая истата причина, че Мойсей още тогава е знаялъ развитието на лентата. За утѣшение на читателитѣ и за тѣхно поучение виждаме за нужно още да прибавиме и това:

Че отъ свититѣ въ свинското месо зародиши се развиватъ въ човѣка ленти, това неможеше да го знае нито Мойсей, нито пъкъ нѣкой другъ, прѣди изнамѣрванието на микроскопа. Даже и слѣдъ това врѣме, защото животниятъ развой на лентата е твърдѣ сплетенъ, та дълго врѣме не е можалъ да се разбере. Дори до 1854 година мѣхурчетата се смѣтали за особни паразити, както казахме по-горѣ и неможеше да се мисли за нѣкаква зависимостъ съ лентата. Едвамъ на слѣдующата година и по-послѣ сполучилъ Лайкартъ, сѣтнѣ Кюхенмайстеръ и Ванъ Бенеденъ да раскриятъ булото, което е закривало сложното развитие на лентата. Лайкартъ доказалъ съ опити, че отъ яйчицата на лентата дѣйствително

въ свинята могат да се развиятъ мѣхурчетата. Далъ на свинята да изаде три членчета отъ развита лента, които били излѣзли изъ челоуѣкъ; въ кѣсо врѣме свинята била заклана и се намѣрило въ месото ѝ голѣмо множество мѣхурчета. Ванъ Бенеденъ пѣкъ правилъ други опити, да-ли отъ изяденитѣ отъ челоуѣка мѣхурчета ще може да се развие лента. Турилъ въ ястието на нѣколко прѣстѣпници осѣдени на смъртъ нѣколко мѣхурчета и дѣйствително въ тѣхнитѣ тѣла, слѣдъ смъртъта имъ като били распрани, сж намѣрили ленти.

Колкото се отнася до опасността, която може да произлезе отъ ядението на свинско месо, не е тѣй голѣма, за да стане причина да се откажеме отъ вкусния свински кебапъ и яхния. Когато месото добрѣ се свари и опече, не ни поврѣжда даже и да е било мѣхурчесто месото, защото отъ варението мѣхурчетата умиратъ. Само тогава челоуѣкъ може да получи лента, когато яде сурово и недоуварено месо, напр. сурово пушено месо, салами и др.; въ такъвъ случай трѣбва челоуѣкъ да бѣде прѣдпазливъ и ако нежеламе да се лишиме отъ тия закуски, трѣбва добрѣ да се прѣгледва пушеното месо, да не би да бѣде мѣхурчесто.

Освѣнъ това трѣбва да се прибави, че на днешния день лентата не е тѣй опасна и страшна за челоуѣшкото здравие, защото има цѣрлове, съ които може лѣсно да се очисти изъ тѣлото. Има много хора, които даже незнаятъ, че въ тѣхъ гостува лента и чакъ тогава узнаватъ, когато захванатъ да излизатъ отъ тѣхъ членчета. Загубата на хранителнитѣ сокове въ тънкото чѣрво, които лентата отнема за прѣхраната си, е толкова незначителна, щото нѣма никакво влияние на челоуѣшкото здравие; ако лентата причинява на своя гостоприемникъ неприятни усѣщания, това става главно по механически причини, тѣй като тя съ движението си раздражнява вътрѣшноститѣ и съ долѣмния размѣръ на тѣлото си затруднява свободното движение на храната въ тънкото чѣрво и съ това нарушава правилното смилане. Който обаче е заразенъ отъ лента, нѣка да не се бави да се отърве отъ нея, защото има друга, много по голѣма опасностъ да не би той и живуцитѣ на ококо му, по единъ нещастенъ случай да глътнатъ отъ дрѣбнитѣ яйчица, които излизатъ съ членчетата изъ тѣлото му и да заболѣятъ отъ лентенцѣтѣ зародиши въ ококо или въ мозѣка.

Който, отъ опасностъ прѣдъ лентата, прѣпоръчва да не се яде свинско месо, на тогава, за твърдѣ голѣма жалостъ, има да се съобщи, че по сжщитѣ причини той би трѣбало да се откаже отъ яденето и на говѣждото месо, защото и то често съдържа въ себе си зародища на ленти. Тия зародища не сж па голѣми отъ просени зърна и ако би човекъ да ги изяде съ недовареното месо, въ него ще да се развие *кзочленестата лента* (*Taenia mediocanellata**), която отъ дългочленестата лента се различава по това, че нейнитѣ членчета сж по-широки отколкото дълги и на брой биватъ до 1000, тѣй щото цѣлата лента може да достигне на дължина до 5 метра. Макаръ тя и да нѣма на главата си никакви кукички и да се държи само съ четиритѣ смучачки на тънкото чърво, при все това тя много по-мъчно може да се учисти изъ тѣлото отколкото първата. До колко тия двѣ ленти сж распространени въ България не ми е извѣстно, но тукъ-тамъ въ аптекитѣ има вече изложени и отъ това може да се заключи, че ги има доста распространени. *Прочее никой да не яде недопечено и недоварено свинско или говѣждо месо!*

(Слѣдва)

Кръмнитѣ трѣви за нашето скотовъдство и описанието имъ.

(пише Цвѣтанъ)

Съ увеличаванieto на населението и нуждитѣ за живее-
ѣние, при сега слѣдваното житно земледѣлие, увеличава се и
нуждата отъ обработваемо пространство. Това много ясно
испиква прѣдъ очитѣ ни, при посѣщението на което и да би
било село. Едноврѣмешнитѣ, останали въ наслѣдство слѣдъ
освобождението ни, селски бозлуци сж разорани до самитѣ
села; пастбищата (мѣритѣ) отъ день на день се изгубватъ и
скоро ще бѣде деньтъ, въ който хичъ нѣма и да ги има; сло-
говетѣ (съньритѣ) сж разорани, па и горитѣ, тѣзи регулато-
ри на природата за земледѣлието, сж вече искореняватъ и отъ

*) Посрѣдната (medium) на членчетата минава тѣсно каналче (canella).

день на день прошарватъ съ ниви, благодарение не точно-то прилагане на закона и неумѣстнитѣ снисхожденья отъ страна на прѣдставителитѣ на Темида. Тѣзи причини, които се конкуриратъ въ своята си зловрѣдностъ, ще отнематъ и послѣдната педя земя, отъ която се чака откосъ сѣнце за добитѣка. А кой не знае, че настоящето и бѣдѣщето на страната ни е въ земледѣлието и скотовѣдство? Кой не знае че у насъ каквито и мѣропріятія да се създаватъ за създаване и повдигане на нѣкаква индустриѣ, сж работи при-бързани и работи, които немогатъ да се отразятъ добрѣ на производителната маса въ страната? А това е много лѣсно да се разбере, че грижитѣ на управляющитѣ ни свѣри трѣбва да бѣдѣтъ обърнати по рано къмъ земледѣлието и скотовѣдството, които да приготвятъ сурови произведения за индустриѣта. Така щото земледѣлието и скотовѣдството трѣбва да сж прѣдтеча на индустриѣта и пр.

Щомъ това е така то длѣжностъ ни се налага да се погрижимъ за подобрѣние на тѣзи два нераздѣлни народни поминѣчни отрасли—земледѣлието и скотовѣдството.

Гнорѣш се мисли, че само съ отваряние на копезаводи, складове за жребци, доставяние на иностранны благородни производители и пр. ще може да се подобри расата на нашия добитѣкъ и съ това да се привлече комерческото европейско око отъ иностраннытѣ пазари. Не е само тамъ расковничето. Само съ прѣливание благородна кръвъ въ расата на нашия добитѣкъ нищо не се постига, а паралелно съ това трѣбва да върви и подобрѣние хранението на домашний добитѣкъ. Че то ва е така намъ ни служатъ за доказателство досегашнитѣ резултати. Хубавитѣ потомци (съ $1\frac{1}{2}$ благородна кръвъ) на Цименталитѣ и Фрибургитѣ, както и потомцитѣ, добити отъ хубавитѣ конски производители, въ нищо почти не се различаватъ отъ събратията си — потомци на мѣстнитѣ негодни бикове и жрѣбци, освѣнъ тамъ кѣдѣто първитѣ сж се радвали на хубава и достатѣчна храна и грижливо глѣдание. Ето защо паралелно съ вливането благородна кръвъ въ расата на нашия добитѣкъ, трѣбва да върви и подобрѣние условията на неговий животъ, а главно на неговата храна. А възможно ли е това за сега на всѣкѣдѣ и не ще ли доде день щото недостигъ на храна да се почувствува на всѣкѣдѣ? — ще доде, дошелъ е даже вече нѣкъдѣ. Липсата на храна за до-

битъка, съ исключение на сламата и кърмилото се вече чувствува. Балканскитѣ ливади покрай студенитѣ бистри води, хубавитѣ разноцвѣтни пасбища и хубавата дебела трѣва около и подѣ шумациѣ вече се губятъ за българскій скотовъдецъ по причинитѣ, които указахме по горѣ. Възможно ли е сега да се помогне, т. е. да се запълни този недомѣкъ, тѣзи липса на сѣно? — Може, и богатата по природа България нѣма кѣтче, което, обитавано отъ трудолюбивий и прѣдприемчивъ българинъ, да неможе да затули тѣзи липса. Дѣйствително има и мѣста, кѣдѣто нито климатическитѣ, нито почвеннитѣ условия имъ недопускатъ, а съвършенно други причини имъ прѣчатъ, както е напр. Добруджата, кѣдѣто понятието за собственность много криво се разбира; обаче, длъжность на компетентнитѣ власти е да урѣдѣтъ този въпросъ съ създаването на специаленъ законъ за собствеността. А кой е начинатъ, по които може да се помогне и достави въ достатъчностъ сѣно за добитѣкъ? — това сѣ, така нареченитѣ, *искусствени ливади* съ засѣтитѣ въ тѣхъ крмни растения. Поставимъ си за задача да запознаемъ читателитѣ на сп. „С ѡ я ч ѡ“ съ по важнитѣ крмни трѣви, съ тѣхната полза, начинъ на отглѣждане и пр., а слѣдъ като завърши това, ще дамъ въ нѣколко статии опжтвания за начинѣтъ, по който се урѣждатъ смѣсени ливади, т. е. ливади, засѣти съ смѣсна отъ разни крмни трѣви.

Ще започна най-първо отъ *люцерната*, на която азъ давамъ най голѣма важностъ въ нашето скотовѣдство и земледѣлие и опититѣ, съ които сѣ дали най добритѣ резултати въ страната ни.

* * *

1 Люцерна. (*Medicago*)

Люцерната има около 30 вида, нѣ най важната и най известната е **обикновенната** или тѣй наречената **француска люцерна** (*Medicago sativa*). Тукъ ще се постарая да дамъ прѣдварително нѣкои подробности по происхождението на *Люцерната*.

Спорѣдъ Де-Кандала родното мѣсто на люцерната сѣ умѣренитѣ страни на Азия. По настоящемъ тя се срѣща въ южнитѣ равнини на Сибиръ, на Кафказъ, на югъ въ Руссия, въ Германия. Франция, Испания и Швейцария. Тя расте

даже на сѣверъ отъ Хималайскитѣ гори. Люцерната е намѣрила по широка култура въ Франция, Испания, Венгрия, Германия, Белгия и въ Швейцария, отъ колкото въ Южна (и частъ отъ сѣверната) Италия, Алжирия и Гърция, макаръ климата на послѣднитѣ страни да е най благопріятенъ за нейната култура. До сега не се е намѣрилъ нито единъ видъ отъ люцерната въ диво състояние изъ Америка. Тамъ люцерната се срѣща като културно растение, при все че отъ резултатитѣ ѝ Американцитѣ не сж особено доволни.

Спорѣдъ Стеблера люцерната обработвали въ Швейцария, въ Шлеинсъ още и по нататѣкъ на височина до 1541 метра надъ морското равнище, гдѣто тя расла доста добрѣ и давала двѣ коситби прѣзъ лѣтото. Въ кантона Граубюнденъ се срѣщатъ на височина 1100—1200 метра надъ морското равнище 20—25 годишни люцернови-ливади. Въ Норвергия тя се обработва въ мѣстности при 59°54'.

Люцерната се е обработвала още отъ старо врѣме, тъй като още Перситѣ сж я считали за една отъ главнитѣ крѣмни растения и сж я употрѣблявали за храна на конѣтѣ въ голѣмитѣ конски заводи на Мидинскитѣ царѣ, гдѣто се развъждала прочутата, въ него врѣме, най благородна кападокниска порода; отъ това си е и получила люцерната гръцкото название „Medica“ и римското „herba medica.“ Още въ войната съ Перситѣ, около 470 год. прѣди Рождество Христово, люцерната е била прѣнесена отъ Мидия въ Гърция, а въ второто вече столѣтие прѣди Р. Х. я разваждали въ Италия; и въ първото и второто столѣтие слѣдъ Р. Х. тя била вече доста много распространена.

Въ Гърция въ врѣмето на Аристотеля, както се вижда, люцерната не е била въ общо употрѣбление, защото иначе не може да се обясни неговата присѣда: „Тя намалява млѣкото на кравитѣ“. Римскитѣ писатели, обаче, нѣмогѣтъ да се исхвалятъ съ нея, така напр. Колумелъ казва: „Тя наторява нивата, нагоява добитѣка, служи за лѣкарство на болнитѣ и може три конѣ да се исхранятъ въ тѣчение на цѣла година отъ 5 1/2 декара.“

Отъ Италия, по късно, тя е прѣнесена въ Испания, а спорѣдъ Галло, въ 1550 г. тя е била прѣнесена отъ Испания въ Франция.

Спорѣдъ Де-Кандола люцерната си е добила названieto

отъ долината *Люцерна* въ Пиемонтъ. Фразъ, обаче, казва, че още Цезальпинъ отъ начало е употреблявалъ названието *люцерна*, та спорѣдъ него излиза, че тя си е добила това име не отъ кантона *Люцернъ*, а отъ формата на сѣмѣто ѝ, обаче това мнѣние на Фраза се оборва отъ Dalechamps и Лобеля. Ботаника Додонеусъ казва, че първото сѣмѣ отъ люцерна било испратено въ Холандия отъ Клузиусъ въ 1565 год.

Коренъ и почва. Люцерната, въ зависимостъ отъ естеството на почвата и подпочвата пуска главний си коренъ много дълбоко, така напр. Д-ръ Гуго Вернеръ намиралъ до 5, 7, 10 метра, а Гаммо—до 20 метра. Въ Берлинскій музей се съхранява единъ люцерненъ коренъ съ дължина 18 метра, а естественика Бонне видель люцерненъ коренъ отъ 20 метра. Дължината на корена е именно важното условие, което трѣбва да не се изпуска отъ прѣдъ видъ, при избиранieto на почвата, нъ сжщеврѣменно то е и достоинството на това растение, защото единъ пжтъ нѣму дадена добра почва (а коя е най-добрата почва, за това по долѣ ще говоря), то вече е гарантирано отъ стихийтѣ. Главний коренъ се промѣква въ земята, нъ не перпендикулярно, нъ подъ разни закривения и лакатушки, които образуватъ отъ себе си тъпи жгли и по цѣлата си дължина, като започне отъ дълбочина 50 сантиметра на долѣ, той пуска по тънки коренчета, които завършватъ съ едни бучки и именно отъ тѣзи дълбочина той (главний коренъ) захваща да лакатуши. Отъ началото на корена, т. е. отъ шииката до около 50 см. той расте сравнително право безъ разклонения и лакатушения. Отъ това се вижда отъ каква важностъ е подпочвата за това растение. Не само, обаче, кореннитѣ жилици (влаканца), се намиратъ въ подпочвата, а тѣ се намиратъ и въ орницата и толкова въ по голѣмо количество колкото орницата е по богата а подпочвата по бѣдна. Образованието на коренчета въ орницата зависи и отъ образуването на пѣпкитѣ, защото както ни е извѣстно на есень стеблата исъхватъ (умиратъ) и въ основанието (зачалото) на корена се появяватъ пѣпки, които сж наравно съ повърхността на земята, отъ които прѣзъ пролѣтъта показватъ нови стебла, а заедно съ тѣхъ и нови коренчета въ орницата. които сж необходими за да даджтъ първа храна и подържка на младитѣ филизи (стеблца). Тѣзи пѣпки, които даватъ въ началото на пролѣтъта нови филизчета, всѣка година все повече мѣсто заематъ въ основата

на корена и за това той въ шияката си става отъ година на година по расклоненъ, а това става за това, защото всѣка пшпка дава филизче, а това филизче въ основата си прѣзъ слѣдующата есенъ оставя пшпки, и отъ всѣка една отъ тѣхъ излиза ново филизче и т. н. Доказано е въобще отъ И. Кабештова, че лицерната дава пълна реколта чакъ на 4-та си година. Ако въ избора на почвата не се сполучи съ подпочвата, т. е. послѣдната се укаже бѣдна, непропускателна за водата и пр. то люцернения корепъ се отказва отъ нея и всяквата си дѣятелность устремява въ орницата, която, не ще съмнѣние, ще бѣде по богата. А такава люцерна неможе да бѣде трайна, защото колкото ще и да бѣде богата орницата, тя сѣ не може да даде достатѣчна храна на растението, защото нейната дълбочина не позволява на коренътъ така да се расклони, на ако би се и расклонилъ до нѣкъде, то въ погжстъ посѣвъ ще стане прѣплитание на коренитѣ, което е особено врѣдно. Ето защо подпочвата тука е много по важна отъ орницата. Ако на люцерната се даде добръ разработена на 20-35 см. почва, богата на хранителни вѣщества, въ която на първо врѣме тя да основе своята коренна система и да даде подѣрка на младитѣ си филизчета и по надолѣ сръщне подходяща за нея подпочва пропускателна за водата, тя може съ успѣхъ да расте тамъ 9—12 години. При изключителни условия, при най добра за люцерната почва и подпочва тя може да тре 15—20 па даже и 30 години. Колкото по често люцерната се възвръща на едно и сѣщо мѣсто, толкова тя губи отъ своята си трайность; така напр. сега въ южна Франция немогѣтъ да се ползватъ отъ люцернови ливади повече отъ 4—6 години, ако на сѣщитѣ мѣста по рано на скору е имало сѣто люцерна и сѣ използвали въ продължение на 10 години.

Отъ казаното до тукъ, пакъ повтарямъ, се вижда грамадното значение на подпочвата, при избирание мѣсто за лицернова ливада. Почвата сравнително не е толкова важна, защото нуждитѣ: сѣставъ, сила и разработка могатъ да ѝ се дадатъ отъ земледѣлецътъ, когато това неможе да стане съ подпочвата. Каква сега трѣбва да бѣде подпочвата?—Почти всичкигѣ писатели говорятъ еднакво за условията, на които трѣбва да отговоря подпочвата за люцерната, и тѣзи тѣхни мнѣния могатъ да се свѣдѣтъ къмъ слѣдующето: Сгодната за люцерна подпочва трѣбва да бѣде пѣсекливо-глинеста или глинесто-

пѣсеклива, по добръ ако съдържа мергелъ и варь, пропуска-телна и еднаква на голѣма дълбочина, нъ най важното да бѣде тя умѣрено влажна, т. е. да не съдържа въ себе си излишна влага, нито пъкъ да бѣде толкова суха, щото коренитѣ на люцерната, по пѣмание влага, да не бѣдѣтъ въ състояние да извличатъ изъ нея храна, затова достигнатъ ли коренитѣ на люцерната до твърдѣ много влаженъ слой въ почвата съ подпочвенна вода или твърдѣ много суха непроницаема глина тѣ сж и въ двата случая наравно отсѣдени на умирање. Въ това сж съгласни по мѣжду ся всичкитѣ, които сж писали до сега за люцерната и всичкитѣ практики земледѣлци.

Относително почвата има много разногласия, така напр. Артуръ-Юнгъ казва, че най сгодна за люцерната почва е тая, на която расте пшеницата. Това негово мнѣние се оборва отъ Шверцъ, на това основание, че за пшеницата е потребенъ само горный пластъ на почвата, а за люцерната—и подолный ѝ пластъ. а пъкъ Д-ръ Гуго Вернеръ, професоръ въ земледѣлческата академия въ Виена, въ своето си съчинение: „Ръководство за обработване на кръмнитѣ растения“ казва: „За обработването на люцерната сж сгодни слѣдующитѣ почви: богати, дълбоки, мѣжки глинести почви съ извѣстно количество варь; мѣжки дълбоки и влажни хумозъ; лѣгка пѣсекливо-хумозна и хумозно-пѣсеклива почва и даже мѣжки дебели пѣсечни почви или хумозно-пѣсекливи, нъ съ подпочва отъ кварцовъ пѣсекъ, съ варовитъ чакълъ и понекога съ пѣсекливъ мергелъ“.

Що се касае до приготвянето на почвата, тука ще кажа, че тя трѣбва да бѣде на дълбоко разорана; въобще тука трѣбва да се има прѣдъ видъ като правило: колкото по дълбока оранъ толкова по добръ. Разни практики и теоритици разпо се произнасятъ за дълбочината на оранъта въ почвата, на която ще се сѣе люцерна. Дълбоката оранъ помага и за очистиването коренитѣ на троската, които безъ такава оранъ много мжчно се изваждатъ, а пъкъ оставени тѣ ужасно врѣдятъ на люцерната.

Както ще и да е, нъ и тука естеството на подпочвата рѣшава въпроса, т. е. ако подпочвата е по пропускателна и въобще по сгодна за люцерната, то почвата може да не бѣде толкова на дълбоко разработена, обаче, щомъ подпочвата е по лоша, и по несгодна за люцерна, то почвата трѣбва на дълбоко да се разработи; а испитването на подпочвата не

е трудна работа, достатъчно е да се ископае една дупка на дълбочина 1 — 1.5 метра и ще се види естеството на подпочвата.

Г-нъ Н. Кабшетовъ съвѣтва щото, ако подпочвата се укаже що годѣ сгодна за люцерната напр. не е плътна, не е твърда като камакъ, гливеста или на 1—2 аршина е черноземна, то рано на есень, най-късно прѣзъ м. Септемврий, да се разоре почвата чрѣзъ плугъ на дълбочина най-малко до 30 см. и така да се остави единъ мѣсець, слѣдъ което да се разрихли чрѣзъ тѣжки борони съ цѣлъ да се счупатъ едритѣ буци, образувани отъ дълбоката оранъ, и слѣдъ 3—4 недѣли отъ търмжението да се прѣоре пакъ или съ екстерпаторъ или съ плугъ, нъ не по плитко отъ 20 см. и тогава да се остави почвата за зимата. При такава една дълбока оранъ, естествено е, прѣзъ зимата ще се събере много влага, която е необходима не само въ първо врѣме слѣдъ сеидбата, нъ и за по послѣ. Така щото въ какъвто и да е случай, понеже тѣзи обработка се прави единъ пѣтъ за толкова години, то не трѣбва да се скъпи земледѣлецътъ, а трѣбва да я извърши, слѣдъ което той, разбира се, за своя си трудъ ще бѣде възнаграденъ.

Сѣидба. Единъ пѣтъ приготвена по указаний начинъ почвата, остава да се пристѣпи къмъ засѣвването на люцерната. Точно врѣмето за засѣвването ѝ не може да се опрѣдѣли, то зависи много отъ почвеннитѣ и климатически условия. Така напр. въ сѣверна Германия, въ мѣста кждѣто не се опасяватъ отъ къснитѣ мразове, сѣятъ люцерната въ срѣдата на м. Априлий, а въ южна Германия — още въ началото на м. Априлий. Трѣбва да се знае, че въ мѣста кждѣто има опасностъ отъ сутрешни мразове, посѣвването на люцерната трѣбва да стане само прѣзъ м. Май, нъ то може да се отложи чакъ до началото на м. Юлий, ако има опасностъ, че покровното (прѣдпазителното) растение ще прѣиждетствува за изсхването на почвата. Трѣбва, обаче, да се има като за правило, че къмъ засѣвване на тѣжкитѣ почви трѣбва да се пристѣпи само тогава когато почвата е достатъчно нагрѣе (стопли). На твърдѣ лѣгкитѣ почви люцерната може да се сѣе чакъ въ началото на м. С-ври; въ такъвъ случай растението доста закрѣпва до настѣпването на зимата и забѣлѣзано е че прѣзъ слѣдующата година то не страда отъ суната. За

источната частъ на България се е указало за най добро врѣме за сѣянието на люцерната отъ кждѣ срѣдата на Мартъ до първата половина на Априлий; а въ срѣдната и западна България—въ сезонътъ, когато цвѣтътъ черешитѣ. Слѣдъ врѣмето за сѣидбата трѣбва да се опрѣдели начина на сѣидбата, въ това ще остане за слѣдующий пѣтъ.

(С.мѣва)

Трѣбва ли да се закриятъ земледѣлческитѣ училища?

Подъ горното заглавие Г-нъ Н. Бъчеваровъ, Директоръ на Руссенското Земл. Училище, е издалъ една брошура, въ която разглежда въпроса, трѣбва ли да се закриятъ двѣ отъ нашитѣ земледѣлчески училища, както това се рѣши въ сесията на Народното Събрание прѣзъ м. м. Ноемврий и Декемврий, подъ прѣдлогъ, че до сега не сж дали очакванитѣ резултати. Г-нъ Бъчеваровъ прави сравнение между чуждия и нашия земледѣлецъ, указва, че само той по-лесно излиза отъ настаналата криза, вслѣдствие на нѣколко-годишния неурожай, който знае по-добрѣ да използва вложенъ капиталъ и трудъ въ земята, а това се постига само съ знание, съ специална подготовка по земледѣлието. Той посочва на всичко, което до сега е направено въ областта на нашето земледѣлието отъ нашитѣ земледѣлчески училища и отъ свършившитѣ въ тия училища, което не се вижда, защото е прѣснато въ цѣлата страна, но което е доста, за да оправдае пожарченитѣ до сега пари за земледѣлческото учение. Той прави едно малко сравнение между България и нѣколко Германски държавички, които по голѣмината си сж, колкото България или нѣщо по-голѣми, които не очакватъ всичко отъ земледѣлието, както у насъ, а иматъ по 300 — 600 и 800 земледѣлчески училища, харчатъ огромни сумми за земледѣлческото образование, защото тамъ е извора за благосъстоянието на населението и на страната, а у насъ се харчи една нищожна сума отъ 360 хиляди лева и тя се смѣта за много голѣма, — правятъ се и отъ нея икономии. Г-нъ Бъчеваровъ указва на голѣмото значение на земледѣлческото учение за нашата

страна и посочва, какъ да се реорганизируютъ нашитѣ земледѣлчески училища, за да се получи очакваната полза.

Ний сподѣляме напълно възгледетѣ на Г-на Бъчеварова и се присъединяваме къмъ мнѣнията му, така добръ изразени въ брошурата, за ползата и значението на земледѣлческото учение и за реорганизацията на земледѣлческитѣ училища.

Земледѣлческитѣ училища, които вече съществуватъ отъ 15 и повече години, коштуватъ стотини — хиляди лева на държавата; съ единъ замахъ да се унищожатъ, това е да се хвърлятъ толкова хиляди лева въ водата, а пъкъ колко трудъ време и старания е трѣбвало, до дѣто стигнатъ до сегашното си положение, това ний оставяме на стърни.

Вмѣсто да се закриватъ, не е ли хиляди пѣти по-добъръ, да се знамѣри причината на тѣхния неуспѣхъ и да се отстрани?

Ако программата не отговаря на цѣльта, за която сж прѣдначени тия училища, то да се измѣни, — излишнитѣ прѣдмети да се махнатъ, недостатъчнитѣ да се попълнятъ, практическитѣ занятия да се усилятъ. Ако персонала е негоденъ, то да се замѣни съ добръ. По тоя начинъ нито държавата ще прѣтърпи загуби, нито земледѣлческото учение ще се осакати. Нека намѣримъ грѣшкитѣ и ги изкоренимъ, а не зарадъ грѣшкитѣ да изкоренимъ самото дѣло.

Отъ друга стърна ний трѣбва да признаемъ, че всичко очакваме отъ земледѣлието. а когато доде да се помогне съ нѣщо на това земледѣлие много се скѣпимъ. Не е и не трѣбва да бжде бюджетата на М-ството на Търг. и Земледѣлието, отъ който трѣбва да се правятъ икономии за поправленieto на цѣлия бюджетъ, — напротивъ въ него трѣбва да се прѣдвиждатъ сумми и за земледѣлческо образование, и за купуване на сѣмена, които да се раздаватъ даромъ на населението, и за купуване бубено сѣмѣ, и за доставяне на породистъ добитѣтъ и пр. и пр., защото отъ всичко похарчено за земледѣлието десеторно ще се повърне въ държавната касса. Това добръ трѣбва да се разбере у насъ.

Какъ да се гледатъ овощнитѣ дървета, за да даватъ много овощия?

Продължение.

4) Остъргване на овошкитѣ.

Старитѣ дървета иматъ груба, напукана кора, въ пукнатинитѣ на която се скриватъ и прѣзимуватъ различни видове врѣдителни насѣкоми и други дребни животинки. На пролѣтъ отъ тая папачъ понѣкога се явява такова множество тайни и явни врѣдители, че отъ тѣхното упостошително дѣйствие овошката, която цѣхва като млѣко, да неможе да завърже никакво овощие. Това може да се види на крушитѣ, когато ступанинѣтъ не е обърналъ никакво внимание на твърдата имъ кора.

Нѣкои дървета по нѣкога утѣгчава отвратителниятъ мѣхъ или пѣкъ лишейникѣтъ, който обрасва често не само пѣнѣтъ, но и клонкитѣ въ короната на дървото. Овошката се втарля и започва да сѣхне въ клонетѣ; има много цвѣтъ, обаче дребно, лошо, втърлено овощие. Най често това се вижда на ябълкитѣ. Мѣхѣтъ или лишейникѣтъ е паразитъ, който отнема на овошката животния сокъ, съ своитѣ си коренчета; той вниква дълбоко въ кората, дори до самото лико, исмуква сочните клѣтки и цѣви, на цвѣтовитѣ пѣпки отнема храната и ги умъртѣва, та съ това причинява смъртна болестъ на клонкитѣ. Поради това, че сокѣтъ неможе правилно да тече прѣзъ клонкитѣ, то и овощieto неможе правилно да се развива, а се втарля — збабича. Крушитѣ получаватъ черни пятна, поради което и най доброто овощие на пазаря губи всѣка цѣна.

У нѣкои дървчета се учудваме, че нѣматъ никакъвъ веселъ растежъ, макаръ и да се намѣрватъ въ твърдѣ добра почва. По пѣня и въ клонетѣ виждаме черни като да сѣ изгорѣни мѣста, нѣкъдѣ малко по отцепната кората, подъ която живѣе голѣмо множество кукулѣзи и други насѣкоми, които смучатъ и се хранятъ отъ сока на дървчето и това е причината, че кората всѣ повече и повече се распуква и клонкитѣ въ короната да сѣхнатъ.

На всички тия поврѣди може да се помогне, когато въ влажно врѣме прѣзъ зимата и пролѣтъта се вземе едно малко желѣзно стъргало или единъ исхабенъ голѣмъ ножъ, та на всичкитѣ дървчета немилосърдно се остърже твърдата суха кора дори до самата-ципица, до оная желтозелена мѣгка кожа, която трѣбва добрѣ да се пази, защото лѣсно може да се нанесе поврѣда на дървчето. Освѣнъ това трѣбва добрѣ да се прѣгледа и короната и да-се остърже всички мѣхъ и лишейници, при който случай може гладко да се орѣжатъ и отстранятъ всичкитѣ сухи клонки и всичкитѣ увѣхнали и полумъртви овощни остатѣци. Всичкитѣ почерняли трѣп-

чинки чисто да се истържатъ, напуканата кора да се обѣли, да се изрѣже дори до самото здраво лико и да се очисти отъ всичкитѣ скрити тукъ насѣкоми. Така остъргапитѣ овощни дървета се намазватъ съ овощарска мазилка, за да може да се изгони и унищожи и послѣдното насѣкомо.

За да бѣде овощиетъ чисто и здраво, нужно е, щото дървото както на пѣня, така и въ короната да бѣде чисто и здраво. Който тѣй неочишти овощното дърво, неможе да очаква чисто и добро овощие.

5) Събиранието на гжсеницитѣ.

Часто гжсеницитѣ и другитѣ насѣкоми биватъ причина, за гдѣто овощнитѣ дървета педаватъ никакво овощие, та на много ступани умрѣзва цѣлата овощна градина и най сѣтнѣ я съвсѣмъ панушатъ. Добрѣ трѣбва да се прѣслѣдватъ градинскитѣ пакостници. Тукъ се указватъ само най явнитѣ и най извѣстнитѣ, отъ които всѣки може най лѣсно да запази градината си.

Прѣди всичко трѣбва прѣзъ есенъта да се събератъ всичкитѣ опадали листа и добрѣ да се отърга старата трѣва. Съ това ще да се отстрани отъ градината голѣмо множество врѣдители: гжсеници, бѣбулечки, какавиди, пашкули, яйчица, които сѣ тамъ скрити за призимуване.

Когато всичкитѣ листа вече опадатъ, трѣбва да се обиколи и прѣгледа цѣлата овощна градина, да-ли на дърветата не се останали нѣкои листа да лиятъ, които да не сѣ паднали и да сѣ заловени на вѣтвитѣ съ нѣкакви си влаканца. Трѣбва да се знае, че въ останалитѣ тия листа има нѣколко стотини гжсеници, които тамъ безопасно ще призимуватъ, на пролѣтъ ще да излѣзатъ и голѣми врѣди ще да причинятъ.

Кждѣ края на мѣсець Априлий тия гжсеници ще да се промѣнятъ въ какавиди, а прѣзъ Юний ще да изхвъркне изъ какавидата една бѣла пеперуда, нарѣчена *овощна пеперуда*, *Pieris crataegi*, които се вижда прѣзъ мѣсець Юний и Юний да хвърка около локвитѣ и потоцитѣ и на купове да ношува по цвѣтита. Женската на тая пеперуда прѣзъ мѣсець Августъ снася около 200 яйчица, отъ които въ продължение на 14 дена се излупватъ ония пакостни гжсеници, които прѣзъ есенъта се завиватъ въ листата. Тия гжсенични свѣрталища прѣзъ зимата гдѣто и да се намѣрятъ до едно трѣбва да се събиратъ и изгарятъ, а пѣкъ пеперудитѣ кждѣто и да се намиратъ, да се убиватъ.

Зимно врѣме на краищата на овощнитѣ дървета и въ вилеститѣ имъ клонѣове се виждатъ много паяджини завитки. Тѣ сѣ зимнитѣ свѣрталища по на около 300 гжсеници, наречени *Liparis chrysorrhoea*. Тия гжсеници сѣ пролѣтно врѣме твърдѣ разорителни и защото иматъ твърдѣ остри космици, птицитѣ не ги унищожаватъ. Обаче всѣки ступаниетъ лѣсно може да уништи всички паяджини завитки, като ги събере и съ клончетата наедно ги из-

гори. За по-лесно събиране на тия гъсеници употребяватъ се особни ножици закрѣпени на дълги прѣтове. Който тия паяджини, които доста биятъ на очи, прѣзъ зимата чисто несъбере, тѣжъкъ грѣхъ прави спрѣмо овошарството.

Есенно врѣме и прѣзъ зимата тукъ-тамъ се намиратъ по стѣблата на овошнитѣ дървета, по колищата, подъ стрѣхитѣ, по зидоветѣ, по стѣнитѣ, по плетищата, въ плоски купчинки покрити съ желтаникъва вълница, отъ 200 до 500 на купъ, гъсеничитѣ яйчича на прочутия упустушителъ, тѣй нареченъ *Liparis dispar*. Упустушенията, които тия гъсеници причиняватъ пролѣтно врѣме, по нѣкога биватъ тѣй страшни, че справедливо заслужаватъ името *градинска чума*. За това трѣбва отъ Септемврий до пролѣтѣта тѣхнитѣ яйчича внимателно да се истѣргватъ и унищожаватъ. Прѣзъ мѣсецитѣ Юлий и Августъ тукъ-тамъ на сушина въ градината се срѣща една дебела, главеста, желтомургъва пеперуда, женска, която обхвърква друга една много по-малка тъмноверникъва, твърдѣ жива пепереда, мъжската. Женската, която е лѣнива и за хвъркане по малко способна, лѣсно може да се унищожи, кждѣто се намѣри.

Пръстенчетата по тънкитѣ вѣтвички кой пе ги знае? Ала че въ едно пръстенче има до 400 яйчица, отъ които прѣзъ пролѣтѣта ще се излупятъ вѣднитѣ гъсеници на пеперудата. *Gastropacha neustria*, може-би много да не знайтъ. Тия зли гъсеници извънредно се размножаватъ; нѣкоя година опасятъ до листъ всичкитѣ дървета въ цѣлата градина, захванѣли да издаватъ слѣдъ което се прѣселватъ въ съседната градина. Ако ступанинѣтъ не вземе оврѣме мѣрки противъ тоя упустушителъ, въ скоро врѣме ще оплаче градината си. За това пръстенчетата на тая пиперуда прѣзъ есенѣта, прѣзъ зимата и въ началото на пролѣтѣта трѣбва старателно да се трѣсятъ и събиратъ. Макаръ тѣ и да иматъ еднаква боя съ вѣтвичката, на която се намиратъ, при все това на ясенъ день малко се бѣлѣятъ и могатъ да се видятъ. За събиранieto на пръстенчетата могатъ да се употребятъ дѣцата, които въ присѣтствието на единъ възрастенъ чловѣкъ всички се поставятъ надъ дървото и дотогава гледатъ въ клонетѣ му, докато се убѣдятъ, че е нѣмало възможность, даже и едно пръстенче да се укрие отъ тѣхнитѣ очи. Дѣцата виждатъ пръстенчето и го показватъ, а пкъ възрастниятъ чловѣкъ съ клончето го откъсва и изгари. — Когато прѣзъ пролѣтѣта настанатъ топли дни, трѣбва дърветата да се приглеждатъ и щомъ се забѣлѣжи между клончетата каквато и да е паяджинка вѣднага да се отстранява; въ тѣхъ навѣрно се намиратъ нѣколко стотини гъсеничета, излупени отъ пръстенчетата, които въ врѣме на събиранieto не сж били забѣлѣзани. Въ паяджината тѣзи гъсеници особно въ влажно врѣме лѣсно могатъ да се унищожатъ.

Прѣзъ мѣсець Юний забѣлѣзваме нѣкои овошни дървета безъ листа, но въ сѣщото врѣме всичкитѣ увиснали съ паяджини. Того упустушение причинява гъсеницата на *ябълчния молецъ* (*Hypo-*

omeuta malinella). Унищожаваніето на тоя пакостникъ ако и да не е твърдѣ тѣжко, ала изисква голѣмъ трудъ и внимание. Щомъ на пролѣтъ дърветата захванатъ да напѣпватъ, отъ яйчицата, скрити нѣкъждѣ въ клонетѣ и залѣпени съ клейно лѣпило на купове, се излупятъ гжсеницитѣ и завзематъ пѣпкитѣ на цвѣтоветѣ и на листата. Кѣмъ краи на Априлий се събиратъ въ една дружина на нѣколко листа, които обвиватъ въ гѣста паяджина и което се извършва въ една нощъ. Сега е врѣмето да се събиратъ и унищожаватъ. Когато тѣ опасатъ завититѣ листа, напушатъ паяджината, цѣлата дружина се прѣселява другждѣ, завива и опасва нови листа, и по тоя начинъ продължава, докато въ продължение на нѣколко дена цѣлото дърво бива покрито съ мръсни паяджини, ако вѣднага още въ началото не сѣ били събрани. За това всѣки градинарь въ крайя на Май и прѣзъ Юний трѣбва внимателно да пригледа всичкитѣ дървета и да събира тия паяджини, въ които живѣе тая гжсенична дружина.

Въ Юлій и Августъ при вѣчеръ виждаме голѣмо множество голѣми, бѣли, черно капчasti, съ бѣлъ памучецъ на гърба пеперуди. Тая пакостница се нарича пеперуда *калуерния*. Дѣнѣмъ ти стои тихо на стѣблото и снася яйца. Тѣй като тѣжкитѣ женски пиперуди немогатъ далѣко да хвърчатъ, то всѣки ступанѣ-градинарь трѣбва на врѣме да ги излавя. Яйчицата могатъ да се унищожаватъ, като се мазва стѣблото съ овощарска мазилка.

Най-опасната гжсеница, която често, ако не се въсприпятствува на размножаваніето ѝ, упуштува цѣли градини, е *Hibernia defoliaria*. Тая пакостница макаръ въ нѣкои мѣста да се срѣща нарѣдко, защото може-би почвата и климата не ѝ благоприятствуватъ, обаче въ нѣкои мѣста причинява извънредни врѣди; та ако ступанинѣтъ градинарь не се опѣлчи противъ нея съ всички въ зможни мѣрки, то на сигурно унищожаване цѣли градини. Щомъ вѣднажъ пеперудата се появи, вече нѣма отърване. На пролѣтъ въ Априлий се излупватъ гжсеничетата и се навиратъ въ пѣпкитѣ, които, когато набѣбватъ обвиватъ и запридатъ съ тънко влаканце, отъ което имъ произхожда и името прѣдачи. Тия гжсеници опасватъ листата и цвѣта и като съвършено оголятъ едно дърво, прѣминаватъ на друго. Въ края на Май се спускатъ на долу къмъ земята, гдѣто се и завиватъ въ кожурци. Въ края на Октомврий се излупватъ пиперудитѣ, които пакъ възлизатъ на дървото, за да снесатъ и изново положатъ своитѣ яйчица. Мѣжската пиперуда е желтеникѣво сива, а женската пехвѣрка и има вмѣсто крила сърцевиди люспици, качва се полѣка на дървото, за да снесе тамъ около 200 яйчица. Когато въ края на Октомврий започнатъ да наставатъ нощнитѣ мразове, тѣ излизатъ скупомъ отъ земята. Сега е врѣмето му, за да имъ се въсприпятствува, да немогатъ женскитѣ да възлѣзатъ на дървото и да немогатъ да налѣпятъ своитѣ яйчица въ короната на вѣтвичкитѣ. За това прѣзъ Октомврий, щомъ започнатъ да излизатъ изъ земята и да се качватъ на дърветата, трѣбва на всичкитѣ дървета да се поставятъ *защитни приврѣзки*. Около дървото се намазва гѣста мазилка само

отъ глина; това мѣсто се завързва или въ востъчно платно, или съ дебела книга, или пъкъ съ въже отъ слама, които се овива пѣколко пѣти около дървото. Слѣдъ това привръзката се намазва съ нѣкое лѣпливо вѣщество, като съ катранъ, зиѣтъ съ смола растопена въ терпентиново или ленено масло и др. Обаче мазанието винаги трѣбва да се повтари, щомъ се забѣлѣжи, че мазилката е исъхнала и че женската лѣсно би могла да прѣмине. Това трѣбва да се повтари до тогава, до когато прѣзъ есенъта тия пиперули се обявяватъ. Между това налѣпенитъ пиперуди трѣбва често да се отстраняватъ отъ привръската; по нѣкога тѣ за една нощъ се налѣпватъ толкова много, щото женскитѣ лѣсно погаты да прѣминатъ прѣзъ тѣхъ. Когато нѣкой пѣтъ прѣзъ есенъта рано замръзне или снѣгъ падне и остане на земята, тѣй щото пиперудитѣ немогаты да излѣзатъ изъ земята, то тѣ излизатъ прѣзъ зимата или прѣзъ пролѣтъта, когато снѣгътъ се растопи и земята се размрази. За това трѣбва и тогава да се употребяватъ защитни привръзки. Прѣзъ пролѣтъта ще имаме и таа игода, че въ тѣхъ ще изловимъ и другитѣ врѣдителни наѣкоми, които съ тѣхъ наедно ще да възлазатъ на дървото.

Противъ недопѣрката, като гѣсеница нѣма опазване, освѣпъ при малкитѣ и ниски дръвчета, гдѣто тѣснитѣ усукани листа и цвѣтове обръщатъ нашета внимание на тои покостникъ, който може да намѣриме и унищожиме. Сѣщо есенното окопавание на дръвчетата може, да унищожии много какавиди. Много добръ е, ако въ началото на Октомврий подъ дървото се вдигне прѣстъта чакъ до коренитѣ и се отнесе на друго нѣкое мѣсто и се замѣсти съ друга торна земя, въ която да нѣма гѣсенични какавиди.

Слѣдва.

Какъ се поправя измръзнала нива?

Министерството на Земледѣлието и Търговията е издало подъ горний надсловъ слѣдующитѣ наставления.

„Дебелиятъ снѣгъ, който падна почти по цѣла България прѣзъ мѣсець Декемврий 1899 год., се разтопи слѣдъ нѣколко дена; хубавата снѣжна покривка се вдигна и, като за зло, настѣпи силенъ мразъ. Земледѣлицитѣ се оплакиха, че хубавитѣ имъ ниви ще измръзнатъ и всичката имъ надѣжда за добра жътва ще остане напусто. А такова врѣме се случва всѣка зима. Затова земледѣлеца трѣбва да се грижи да спаси баримъ това, което може. Истина, че прѣдъ стихийтъ челоувѣкътъ е слабъ, но все пакъ Богъ му далъ малко сила, а още по-вече разумъ за да се бори съ тѣхъ. Той

може да се отбрани и отъ мразътъ и да запази, ако не всички, то баримъ голѣма частъ отъ сѣитбитѣ си, но трѣбва да умѣ какъ.

Когато нивата е посѣта на врѣме и се е раззеленила добръ, студътъ мжно я поврѣжда, защото коренчетата сж проникнали въ земята и стѣблата сж занкли. Растението, макаръ и да е замързнало, още не е поврѣдено. Чакъ много голѣмъ и траенъ мразъ може да направи пакостъ, но то се случва нарѣдко и не е толкова опасно.

Най-опасното измързване на сѣитбитѣ става тѣй:

Като настане силенъ мразъ и нивата не е покрита съ снѣгъ, земята замързва и хваща кора. Тази кора стисва стѣбълцето и като поотслабне студътъ, та почне да се размразява, тя се надига, отдѣля се отъ долната земя, повдига се съ нея и стѣбълцето (на житото, ржѣта или ячмика), откъсва коренчетата отъ земята или ги изтѣргва и тѣ оставатъ голи на сухо. Прѣкъснати, непокрити съ прѣстъ или повиснали отъ кората, коренчетата изсъхватъ или имързватъ и растението умира, особено ако има вѣтъръ, който издухва рохкавата прѣстъ на около имъ, или ако настане топло и сухо врѣме. Най-голѣмата опасностъ отъ измързване е къмъ края на зимата, когато ту замързва, ту се размразява земята, та коренитѣ оставатъ тѣй най-лесно на сухо. Тѣй измързватъ най-лесно влажнитѣ ниви и тѣзи, на които земята е сбита, защото тѣ хващатъ кора по-лесно. Добръ обработени, рохкави ниви, по не измързватъ. Ако нивата е покрита съ снѣгъ, не измързва, защото снѣгътъ пази отъ студъ, та земята не корясева.

За да запазимъ нивата отъ измързване, ето какво можемъ да направимъ:

Щомъ видимъ прѣзъ зимата или рано на пролѣтъ, когато врѣмето омегкне и почне да се размразява, че нивата е хванала кора и тази кора се повдигнала като се е начупила, да прѣкараме по цѣлата нива единъ тежъкъ валякъ (цилиндръ). Валякътъ притиска кората къмъ земята, коренчетата се долепятъ до прѣстъта или се покриватъ съ прѣстъ, покарватъ пакъ и стѣблото се съвзема и почва да расте. Не бива да чакаме много; трѣбва да прѣкараме валяка по нивата, щомъ забѣлѣжимъ, че кората се е начупила и повдигнала, до като не сж изсъхнали коренчетата. Само трѣбва да пазимъ да бѣде нивата понизсъхнала, защото въ кална нива валяка не може да върви и воловетѣ затѣватъ.

Всичко това е опитано и хората сж видѣли голѣма полза.

Който нѣма желѣзенъ валякъ, нека вземе камѣка, съ който върше. Ако нѣма и камѣкъ, нека вземе дебело, вито стѣбло (дърво), да му тури отъ двата края оси (дингили) като на валяка за върхане или тоя, съ който уравниватъ шосетата, да впрѣгне воловетѣ или конетѣ и го търкала наредъ по цѣлата нива. За да го направи по-тежъкъ, да тури върху оситѣ единъ сандѣкъ и го напълни съ камъни или земя.

Напролѣтъ, като падне късенъ мразъ, поврѣжда крѣхкитѣ сѣитби, особено ячмика, послѣ лозята, зеленчуцитѣ и други рас-

тепия, които сж още сочни. Отъ тоя мразъ можемъ да се опазимъ като покриемъ градинитѣ или лозята съ слама или неизгнилъ торъ, или пъкъ запалимъ мокра слама или торъ. Димътъ като се разнесе надъ земята, пази растенията отъ мразъ. Но за голѣми и много ниви това запазване мъчно може да се направи:

ЗЕМЛЕДѢЛЧЕСКИ КАЛЕНДАРЪ

М. ФЕВРУАРИЙ

За Земледѣльца. При хубаво врѣме и слѣдъ поисъхването на почвата отъ снѣговетѣ, трѣбва да се захване сеидбата на лѣтнитѣ храни; отводняване на ливадитѣ; откриванieto и рѣзанието на лозята. Приготовление на сѣмъ за лѣтнитѣ посѣви. Продължение работитѣ оставали неизвършени прѣзъ м. Януарий.

За Овощаря. Грижливий овощаръ трѣбва да прибърза прѣзъ този мѣсець съ изрѣзването на тѣзи клони, за които бѣхме казали прѣзъ м. Януарий, защото ако и прѣзъ този мѣсець не направи това то вече се нѣма възможность да го извърши, защото циркулацията на сокътъ вече ще започне. Въ този мѣсець трѣбва да се извърши и обрѣзването на 4 — 5 годишни дървета, като имъ се дава желанната форма. Както прѣзъ м. Януарий така и прѣзъ този мѣсець нетрѣбва да се прѣнбрѣгва унищожаванieto на врѣдителнитѣ насѣкоми; а пъкъ въ лошо врѣме може да се приготвяватъ колове, стѣгатъ орджията и пр. Въ края на Февруарий а при продължителна зима съ снѣгъ и въ началото на мартъ, ископанитѣ прѣзъ есенъта дупки за дървета трѣбва да се засинетъ до половината или $\frac{1}{3}$ съ прѣстъ отъ добро качество или прѣстъ размѣсена съ торъ, като прѣдварително се поставятъ коловетѣ въ дупкитѣ, нъ така че тѣ заедно съ засаденитѣ дръвчета да бждатъ въ срѣдата на дупката.

За Пчеларя. Прѣзъ този мѣсець пчеларя почти нѣма работа. Той трѣбва само да наглѣдва копѣритѣ си, както вазахме и прѣзъ Януарий. Ако той забѣлѣжи че пчелитѣ сж безпокойни т. е, че тѣ много шумятъ, то е знакъ или че имъ

е много топло или пъкъ че нѣматъ вода. За отстранењето на първата причина сме казали прѣзъ м. Януарий, а за втората ще кажемъ тука. Ако слѣдъ охлаждението на кошера, безпокойствието пакъ продължава то се открива послѣдний и ако се забѣлѣжи, че на дъното му има нападали бѣли парченца, което не е друго а захаросанъ медъ, то е знакъ че пчелитѣ се нуждаятъ отъ вода и тогава трѣбва веднага да имъ се даде чрѣзъ гѣба (сюнгеръ), поставенъ вѣтрѣ подъ пититѣ къмъ устата на кошерината.

Кога ще се свърши деветнадесетий вѣкъ?

Въ нѣкои чужди и наши вѣстници се срѣщнаха извѣстия, споредъ които деветнадесетий вѣкъ би трѣбвало да се свърши на 31 Декемврий 1899 и съ 1900 година да се започне двадесетий вѣкъ. Тия мнѣния сѣ обаче погрѣшни, защото двадесетий вѣкъ ще почне отъ 1-й Януарий 1901 година. Нѣка да уидеме тукъ начина, по който се обяснява на ученицитѣ понятието вѣкъ: „Всичко, каквото се е случило отъ рождението на Исуса Христа до свършъка на първата стотна година, се отнася къмъ първото столѣтие. Слѣдъ първото столѣтие послѣдни второто (101 — 200), трѣтото (201 — 300), червѣртото (301—400) и т. н. Сега ние живѣеме въ деветнадесетий вѣкъ слѣдъ Христа. Осемнадесетий вѣкъ се е свършилъ въ полунощъ на 31 Декемврий 1800 година. Деветнадесетий започна вѣднага слѣдъ това на 1-й Януарий 1801 година и ще се свърши въ полунощъ на 31-й Декемврий 1900 година.“

ПОЛЪЗНИ СЪВѢТИ:

Въртоглавието у овцитѣ. — Самото название „въртоглавие“ показва, какво прави болната овца, но само съ тая разлика, че не се върти само главата, а цѣлото животно. Малцина сѣ тия отъ нашитѣ овцевѣдци, които не се имали случай да наблюдаватъ тая болѣстъ въ своитѣ стада. Въртоглавата овца обикновенно не отива съ другитѣ овци, стои отдѣлно, ходи на стърни отъ стадото, захласва се; когато овчара я вика, тя не отива на гласа, както правятъ здравитѣ овци; ако я подкара, тя върви на стърни; повѣкога сѣ ниско си държи главата и като че ще падне, другъ пъкъ я държи високо и като че не вижда, спѣва се, пада; нѣкои се въртятъ на лѣво, другъ на дѣсно и сѣ на едно ѣ сѣщо

мѣсто или пъкъ се завърти 2—3 пѣти на едно мѣсто, направи нѣколко крачки по едно направление и пакъ почне да се върти.

Въртоглавието у овцитѣ става отъ мъртва костъ въ черена, отъ загнояване въ мозъка, по най-често отъ зародиша на Лентата (панделката, тения) отъ кучето.

Кучето е най-главния, а, може би, и единствения изворъ на въртоглавието у овцигѣ. Лентата, наречена Тения Ценюръ, живѣе въ червата на кучето; узрѣлитѣ нейни прѣшлени се откъсватъ и съ испражненията се изхвърлятъ, падатъ по трѣвата и тамъ оставатъ, а всѣки прѣшленъ съдържа хиляди яйца. Овцитѣ, като пасятъ, поглъщатъ съ трѣвата и дребнитѣ яйца на кучешката лента, които, щомъ дойдѣтъ въ стомаха, освобождаватъ се отъ запазителната ципа, съ която сж покрити, оживяватъ, минаватъ прѣзъ стенигѣ на червата и съ кръвта се занасатъ въ мозъка, дѣто се спиратъ, почватъ да растятъ и се развиватъ, образуватъ мехуръ, на голѣмина даже колко кокошо яйце, вътрѣ пълненъ съ зародиши на лентата. Отъ сърбежа, който причиняватъ зародишитѣ въ мозака и отъ натиска на мехура върху мозака се получава въртоглавието. Единъ пѣтъ въ мозъка дошли зародишитѣ тѣ си оставатъ постоянно тамъ и то за винаги като зародиши.

Никой овчаръ не държи въртоглава овца въ стадото си, защото се губи, не отива съ другитѣ овци и пр. Той я закалва, месото употребява за ядене, а главата, като болна, дава на кучетата. Щомъ кучето изеде мозъка, зародишитѣ на лентата дохождатъ въ стомаха, дѣто соковетѣ унищожаватъ ципата, съ която сж покрити, а главичкитѣ оставатъ неповрѣдени,—отиватъ въ тънкитѣ черва, впиватъ се въ стенигѣ имъ и вече растѣтъ, образува се лентата, отъ която се отдѣлятъ нови прѣшлени, които се изхвърлятъ по трѣвата и пакъ отиватъ въ овцитѣ да ги правятъ въртоглави и това постоянно така се повтаря, — отъ кучето въ овцата, отъ овцата въ кучето.

Цѣръ за тая болѣстъ нѣма. Понеже се знае, отъ гдѣ гдѣ ти произхожда, то за прѣмахванието ѝ ще трѣбва всѣкога, когато се заколе въртоглава овца, главата да не се хвърля на кучетата, отъ които пакъ ще се развие болѣстѣта у овцитѣ, а да се закопава дълбоко въ земята или да се изгари.

Междукопитната рана у овцитѣ и козитѣ. — Кожата между копитата у овцитѣ и козитѣ е безъ косми и достатънка, та отъ ударе или отъ набиране на калъ, което най-много се случаваше пролѣтъ, когато врѣмето е дъждовно, тая кожа се възпалѣва, набѣблява, отича и се напуква; образува се една малка раничка, а по нѣкога раничката се образува отъ самия ударъ, който отъ постоянното омърсване, удрене и дразнене се уголѣмява, разраства и обхваща цѣлитѣ копита. Образования гной отъ раната отива и подъ копитата, които започватъ да се отпорватъ, растѣтъ много неправилно, искривяватъ се и могатъ да паднатъ, но това се случаваше много рѣдко.

Овцитѣ и козитѣ, които иматъ междукопитна рана, силно кудатъ, оставатъ назадъ отъ стадото и отъ болки малко пасатъ. Прѣзъ нѣкои години това нараняване е толкова много, щото половината отъ стадото куца.

Нѣма рана у дребния добитѣкъ, която по-трудно да минава и това е лесно обяснимо, понеже ранитѣ между копитата постоянно сѣ изложени на удари и раздразнявания. Когато раната е много голѣма, заобиколила копитата и самитѣ копита вече изкривени, тогава е неизцѣрима. Отначало, помѣза куца нѣкоя овца или коза, достатъчно е да се завърже крака съ единъ парцалъ, — натопенъ въ растворъ отъ синѣ-камѣкъ — една частъ синѣ-камѣкъ, 20 части вода.

Когато раната е по-голѣма, крака много топълъ и отеكلъ, тогава трѣбва 3—4 дена да се налага съ лапи отъ трици, или отъ ленено семе стъркано на брашно, та да спадне отока, да минатъ малко болкитѣ и огъня да намалѣе, та тогава пакъ да се лѣкува съ раствора отъ синѣ-камѣкъ.

Когато раната е много неравна, съ лошъ изгледъ, въ такъвъ случай всѣки 2—3 дена трѣбва да се пригаря съ чистъ синѣ-камѣкъ или съ насвѣтляно желѣзо и слѣдъ това да се завързва или съ растворъ отъ синѣ камѣкъ, или съ катранъ, въ който се тура малко синѣ-камѣкъ и оцетъ.

Безъ лѣкуване раната между копитата никого не минава.

Варовитѣ крака на птицитѣ. — Често се случаваше да се продаватъ птици на пазаря, на които краката като че сѣ натрупани съ киречъ. Кожата между прѣститѣ и по прѣститѣ, а по нѣкога и по цѣлата дължина на краката, се напукала и набѣбляла; една синкава — бѣлезникава материя се

натрупала по тѣхъ и имъ дава видъ като, че сж натрупани съ киречъ. Люспитѣ на кожата по краката и прѣститѣ на мѣсто да си иматъ естествения сивъ цвѣтъ и направление, споредъ направлението на блиско лежащитѣ кости, отдѣлятъ се, напукватъ се, силно надебѣляватъ и зематъ хоризонтално направление. Тия люсти по нѣкога лесно се махвatz, а по нѣкога доста трудно и съ тѣхното махване се оголва мѣстото и почва да тече кръвъ. Случва се, че сиво бѣлезниката материя обзема и тия части на краката, които сж покрити съ пера; тогава перата се наежвatz, разрѣдяватъ и опадвatz.

Птици, които иматъ напукани варовити крака често си дигatz ту единия, ту другия кракъ и ги кълвatz даже до потичане на кръвъ.

Често пжти по гребена, около ушитѣ и човката и по главата кожата сжщо се покрива съ една бѣлезниката материя, като прахъ; гребена посинѣва, надѣбѣлява и се напуква; перата се наежвatz и опадвatz; кожата на главата и шията згрубява, напуква се и е като нацапана съ мръсенъ киречъ.

Птици, които иматъ варовити крака, а така сжщо прѣдставляватъ горнитѣ признаци по главата, сж болни отъ *краста*. Това може на мнозина да се види смѣшно *птици* и *краста* — но така си е и птицитѣ, както и всичкитѣ други животни, си иматъ своята *краста*, която много лесно се прѣдава отъ една птица на друга; но освѣнъ това крастата отъ птицитѣ може да прѣмине на конетѣ и на човѣка.

Най-лесния цѣръ на краставитѣ птици е, да се заколятъ и изедятъ, ако нѣматъ и по тѣлото краста, а кокошарника да се залѣе съ врѣла вода.

Когато нѣкой много милѣе за краставата птица и иска да я цѣри, то да измѣща дървено масло и бензинъ, или масъ и бензинъ, или една частъ синпуръ съ 7 части масъ и всѣки два дена да ѝ намазва добръ болнитѣ мѣста. — Друго нищо нетрѣбва.

Млѣкото, охтиката и ученитѣ. — Млѣкото отъ кравитѣ е всѣкдневната и най добра храна за малкитѣ дѣца; но колкото тая храна е необходима, толкова е и опасна, когато е отъ болни животни, особено пѣкъ отъ охтичави и ний нѣма да збъркаме, ако кажемъ, че главния изворъ на човѣшката охтика се намира въ у-

потрѣвяването за храна на недобрѣ сварено млѣко отъ охтичави крави.

Работата е, че не всички хора на това сж съгласни. Единъ ученъ въ Берлинъ направилъ опити съ млѣкото отъ 50 болни отъ охтика крави, но които нѣмали външни признаци на охтика, за да види, до колко това млѣко е опасно за човѣка. Съ млѣкото отъ всѣка една крава прѣзъ 4 недѣли хранилъ индийски свинчета и отъ всичкитѣ само едно се заразило съ охтика; обаче другото свинче, хранено съ млѣкото отъ сжщата крава, отъ която се заразилото само едно свинче съ охтика, останало съвършено здраво и отъ тия опити учения Германецъ заключилъ, че нѣма голѣма опасностъ за общественно здраве, ако се употребява за храна млѣко отъ охтичави крави, които нѣматъ външни признаци на охтика.

Въ сжщото врѣме други двама учени зели млѣко отъ 15 охтичави крави, но пакъ безъ да иматъ външни признаци на охтика, нацъркали го въ корема на индийски свинчета и въ резултатъ получили, че млѣкото отъ 10 крави било заразително, — нацърканитѣ съ тѣхното млѣко свинчета станали охтичави.

Всичката разлика тукъ се състои въ това, че прѣзъ пицеварителната тржба млѣкото е много по-малко заразително, понеже е изложено на дѣйствието на стомашния и други сокове, отколкото направо вкарано въ корема.

Лошата пришка. — Не рѣдко се случава да страдатъ хората отъ Лошата Пришка (лошия цирей), която се явява по грѣдитѣ, ржцѣтѣ, лицето и пр., и обикновенно минава отъ боленъ добитѣкъ — овци, говеда, коне и пр. —, когато страда отъ бѣгленъ — на хората. Ако съ врѣме не се помогне на болния, той въ 3—4 дена умира. А по селата на болния отъ лошата пришка помагатъ, въ отстѣствие на лѣкарь, съ дълбоко изгаряние на болното мѣсто съ силно насвѣтливо желѣзо. Често се случава, че лошата пришка излиза по лицето, близо до очитѣ и отъ дълбокото изгаряние или окото се поврѣжда, или лицето се обезобразява.

За да се избѣгнатъ всичкитѣ лоши послѣдствия

отъ изгарянieto на лошата пришка или пѣкъ отъ други нѣкои употрѣбѣми лѣкарства, единъ лѣкаръ изнамѣрилъ, че е достатъчно да се капнатъ 2—3 капки кезапъ върху лошата пришка и послѣ всѣки день да се намазва съ живачна масъ. Съ това лѣкуване болния винѣги скоро оздравя и на мѣстото на лошата пришка никаква слѣда неостава.

Кучетата и Бѣсътъ.—Въ нашия градъ кучетата наспорилъ Господъ, а и бѣснитѣ не липсватъ; много често се случаватъ бѣдѣтъ ухапани дѣца. жени и мъже отъ такива кучета, а това май злѣ се отразява на общинската касса и на общественното здраве. Въ Англия само върастояние на 5 години сж успѣли съвършено да унищожатъ тая опасна болѣсть и сега вече тамъ бѣсъ неслѣдствува. Такива добри резултати сж се постигнали благодарение на строгитѣ санитарни мѣрки и на още по-строгото имъ прилагане, — всѣки стопанинъ е билъ длъженъ да тури на кучето си кошничка на устата, иначе то е било убивано и стопанина му глобяванъ. Ако такава строга мѣрка се земе и въ нашия градъ, ний сме сигурни, че Бѣса съвсѣмъ ще изчезне, а това и въ интереса на общината и въ интереса на гражданетѣ.

Ремацитѣ и хомотитѣ въ добро положение.

Ремацитѣ (каишитѣ), хомотитѣ и всички кожни земледѣлчески потрѣби, които се съхраняватъ въ хлѣвоветѣ (дамищата), твърдѣ скоро се поврѣждатъ отъ амониачнитѣ испарения. За да могатъ да бѣдатъ запазени, добръ е да се прибавя въ маслото съ което се мажатъ и малко глициринъ, отъ което не само ставатъ помѣтки, и по-растѣгливи, но още се прѣдпазватъ отъ бързо поврѣждане. Разносцитѣ, които всѣки земледѣлецъ селянинъ ще направи за купуване глициринъ много-кратно ще му бѣдатъ исплатени съ това, че нѣма да бѣде принуденъ постоянно и постоянно да купува нови ремаци и нови кошуми.

Торъ отъ сажди.

Саждитѣ като торъ заслужаватъ особно внимание, защото отъ смѣшението 9 части сажди и 1 часть соль се получава отличенъ торъ за градини. Наторешитѣ съ това смѣшение фитари прѣзъ есента или прѣзъ зимата, биватъ запазени отъ разнитѣ врѣдителни

насъкоми, особно отъ мушицитѣ, защото посѣтитѣ въ тѣхъ растения растатъ твърдѣ бърже. Особно наторенитѣ съ тоя торъ оводни дръвчета извънредно вирѣятъ. Саждитѣ могатъ да се употребѣятъ и като добъръ торъ на цвѣтията, които се развѣждатъ въ саксии. За тая цѣль саждитѣ се заливатъ съ вряла вода и когато истине, поливатъ се цвѣтията. Тѣй наторенитѣ цвѣта буйно растатъ и твърдѣ пѣстро цвѣтятъ. За млади, пѣслаби цвѣти въ градината прѣпорѣчително е да се поливатъ съ вода, въ която това смѣшение да бѣде въ пѣ малко множество, защото гѣстиятъ растровъ би могълъ да поврѣди цвѣтията.

Какъ може да стане пѣ-плодовито сѣмето на краставицитѣ, динитѣ, пѣпешитѣ и тиквитѣ.

Извѣстно е, че отъ нѣколко годишното сѣме по казанитѣ растения израстватъ пѣ-плодоносни милини, отколкото отъ прѣсното едногодишно, което много цѣфне, но невѣрже плодъ. Отъ опититѣ направени съ тия сѣмена се доказало, че на това причината е сухостта на старото сѣме. За да може едногодишното сѣме да стане тѣй плодовито като старото, то трѣбва, когато се извади изъ овошнето, да се добрѣ исуши и сѣтитѣ да се скѣта и дѣржи на мѣсто топло и наблизо до собата или камината.

Вносъ и Износъ отъ сега нататѣкъ ще даваме рѣдовно въ таблици за всѣкий мѣсецъ вноса и износа прѣзъ Варненското пристанище по и видъ стойностъ на тѣзи артикули, които сѣ отъ земледѣлческо производство или нѣкъ могатъ да се изработятъ отъ нашитѣ тѣка занаятчий. А сѣщо така и за количеството на житото дошло въ Варненскій житенъ пазаръ. По долѣ даваме тѣзи свѣдения за м. Декемврий миналата 1899 год.

Количеството на житото, пристигнало въ Варненското житно тѣржище, прѣзъ м. **Декемврий 1899 год.**

Жито	Колосъ	Ячменикъ	Овесъ	Мамули	Просо	Всичко	Забѣлѣжка
кола 83	кола 4	кола 37	кола 6	кола 30	кола 12	172	
вагони 50	ваг. —	ваг. —	ваг. —	ваг. 30	ваг. —	80	

ВЪДОМОСТЪ

За внесенитѣ и изнесени по видѣ и стойность разни стоки, чрѣзъ Варненското Пристанище прѣзъ мѣсець **Декемврий** 1899 година.

№ по рѣдѣ	Наименование на стокитѣ	внось	из- носъ	№ по рѣдѣ	Наименование на стокитѣ	внось	из- носъ
		стой- ность	стой- ность			стой- ность	стой- ность
	Австро-унгария				Прѣносъ .	10827	15000
1	Захаръ	1378			А н г л и я		
2	Трици		7155	13	Врашно оризено . .	10	
3	Брави	102		14	Бонбони	471	
4	Вратовръзки . . .	1657		15	Медъ въхта		1168
5	Салами	8		16	Платъ за постилки)	181	
6	Черва		2000		отъ вълна и конопъ)		
7	Ости жел. за кола .	936		17	Консерви за ядене .	170	
8	Мастило	78		18	Платно ленено . . .	1047	
9	Червенъ восѣкъ . .	48			Всичко . .	12706	13182
10	Мастили. стьклени .	28			Т у р ц и я		
11	Хмель	1899		1	Цигарета дървени .	54	
12	Бадеми	160		2	Леблебии		5992
13	Грозде сухо	65		3	Кожи говѣжди . . .		26783
14	Кестени	30		4	Наденници		1767
15	Фиде и макарони . .	49		5	Сирени		2542
16	Столове плетени . .	564		6	Кокошки		940
17	Платъ конопень . . .	154		7	Пилета		260
18	Дъски чамови	3766		8	Пуйки		188
	Всичко . .	7022	9155	9	Захаръ	8	
	А н г л и я			10	Нарове	398	
1	Масло ленено	1199		11	Жѣтѣкъ отъ яйца . .		2 00
2	Зебло боялия	1347		12	Корита дървени . . .		103
3	Кашкавалъ		960	13	Гъски		20
4	Сирене		540	14	Петмесь	22 9	
5	Трушии въ стькла . .	136		15	Траки за овци	14	
6	Мустарда (горчица) .	50		16	Сливъ сухи	206	
7	Екстракти отъ домат.	30		17	Нохутъ	487	
8	Черв. пиперъ въ ст.	28		18	Бира		100
9	Торби конопни	2344		19	Мжстница	106	
10	Прѣжда памучна . . .	5162		20	Зерзелии сухи	16	
11	Платно памучно . . .	452		21	Пестиялъ	13	
12	Фрукти захаросани .	75			Прѣнесени . .	3531	46905
	Прѣнесени . .	10827	15000				

№ по редъ	Наименование на стокитѣ	внось	из- нось	№ по редъ	Наименование на стокитѣ	внось	из- нось
		стой- ность	стой- ность			стой- ность	стой- ность
	Прѣнось	3531	40905		Прѣнось	4 849	431083
	Т у р ц и я				Т у р ц и я		
22	Зарзавать	481		68	Крави		380
23	Хавии намучни	9		69	Даначета		50
24	Лѣща	320		70	Кози		497
25	Памучни стоки		30	71	Шаект		2 93
26	Круши прѣсни	99		72	Гайтанъ		20144
27	Свини		4 00	73	Ибришимъ		52
28	Биволи		280	74	Копове за риба		500
29	Желать	935		75	Риба		6494
30	Сусамъ	8177		76	Рахатъ локумъ		32
31	Търхана	10		77	Мастило		32
32	Сладко	35		78	Цера отъ трѣсть		23
33	Дюли	5					
34	Бобъ черъ прѣсенъ	8			Всичко	47,9,82	479,084
35	Орѣхи	28					
36	Обуша	20			Г е р м а н и я		
37	Семе копошио	53		1	Брави за чекмеджета		408
38	Киданфъ	121		2	Клѣщи		64
39	Лѣшници	222		3	Токи желѣзни		38
40	Миндали	187		4	Види желѣзни		416
41	Бобъ бѣлъ		462	5	Чукове каменарски		5 0
42	Памучна прѣжда	606		6	Лопати желѣзни		90
43	Кестеръ сулажу	93		7	Вички		130
44	Зембили отъ пануръ	175		8	Свредла		242
45	Дръжки за шила	9		9	Тренин		20
46	Жамбонъ свински		770	10	Триоръ		105
47	Кестени	2930		11	Сапунъ катрапенъ		1
48	Семе за птици	171		12	Сечива градинарски		12
49	Ябълки прѣсни	3919		13	Кошнички отъ трѣсть		21
50	Къосело	4631		14	Столъ за дѣте		14
51	Пиперъ червенъ	1633		15	Играза за дѣца		348
52	Кашкавалъ		44069	16	Кънки за пѣздалене		82
53	Масло крави		3027	17	Сапунъ парфумиравъ		158
54	Масло свинско		180	18	Вратовръзки		464
55	Пастърма		6989	19	Етажерки		206
56	Брашно		30359	20	Вълна боялия		2910
57	Семе тиквено		225				
58	Кукурузъ		38903		Всичко	7273	
59	Червишъ		4164				
60	Волове		44035		Г е р ц и я		
61	Овце		43460	1	Пилета		480
62	Овни		21782	2	Кокотки		1935
63	Воскъ	9666		3	Цуйки		576
64	Памукъ суровъ	2133		4	Коваякъ		1376
65	Вино	250					
66	Ечмякъ		3920				
67	Жито червенка		99090				
	Прѣнесенн	40849	431083		Прѣнесенн	1376	2993

№ по редъ	Наименование на стокитѣ	внось		№ по редъ	Наименование на стокитѣ	внось	
		стой- ность	из- ность			стой- ность	из- ность
	Прѣность .	1376	2993		Прѣность .	291	11245
	Г ѣ р ц и я				Ф р а н ц и я		
5	Гѣски		30	5	Сладко	25	
6	Кожи говѣжди . .		1105	6	Масло сусамено . .	1804	
7	Сирене		15	7	Зайче мѣсо		160
	Всичко	1376	4143	8	Кожи кози и овчи .		20918
	И т а л и я			9	Вермутъ	68	
1	Пиперъ червенъ . .	844		10	Фернетъ	57	
2	Прѣжда памучна . .	839		11	Ромъ	54	
3	Торби коноини . . .	4607		12	Ликюръ	175	
4	Памукъ суровъ . . .	749		13	Флестжкъ	48	
5	Туткатъ	780		14	Сапунъ Гудронъ . .	150	
6	Вратовръзки	136		15	Паугове	166	
7	Кънапъ	1386		16	Компотъ	48	
	Всичко	15361		17	Плодове захаросани	3	
	Р у с с и я			18	Вино	354	
1	Риба	884		19	Кокали		17603
2	Хайверъ червенъ . .	910		20	Яйца		108
3	Хайверъ черъ	276		21	Косми волски и конс.		732
4	Макарони	193		22	Конякъ	310	
5	Крупа	98		23	Корени отъ зомбилъ	17	
6	Краставици салата .	55		24	Рога биволски . . .		210
7	Гѣби сухи	62			Всичко	3960	50976
8	Бомбони	244			Б ѣ л г и я		
9	Грахъ	68		1	Вълна прана	5219	
10	Масло кравешко . . .	118		2	Захаръ	3739	
11	Захаръ	1794		3	Прѣжда вълнена . .	9360	
12	Ножове за р. тютюъ	312			Всичко	18318	
13	Дръжки за ножове .	24			Х о л а н д и я		
14	Брашно ивениячно . .	66			Комове за въглища .	1488	
15	Гризъ	33			Всичко	1488	
16	Сукно вълнено	3618			Р о м ѡ н и я		
17	Сапунъ парфумиранъ	135		1	Вратовръзки	10	
	Всичко	9090		2	Обуща готови	12	
	Ф р а н ц и я				Всичко	22	
1	Риба	291			Ш в е й ц и я		
2	Кокошки		9255	1	Сирени	147	
3	Пилета		94	2	Прѣжда пам. боял . .	1919	
4	Пуйки		105	3	Брашно за дѣца . . .	570	
	Пренесени	291	11245	4	Платъ памучень . . .	1626	
					Всичко	426	